

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

144916

144916

ALT VE ÜST SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEKİ AİLELERİN AİLE YAPILARI VE
ANNE ÇOCUK İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Emine GENEZ MULUK

Ankara - 2004

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ALT VE ÜST SOSYO-EKONOMİK DÜZEYDEKİ AİLELERİN AİLE YAPILARI VE
ANNE ÇOCUK İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

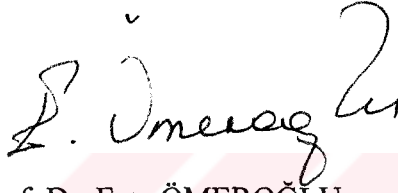
Hazırlayan
Emine GENEZ MULUK

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN

Ankara - 2004

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

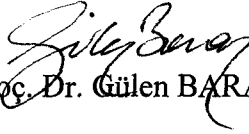
Emine GENEZ MULUK'a ait "Alt ve st Sosyo-Ekonomik D¼zeydeki Ailelerin Aile Yapıları ve Anne-Çocuk İlişkinin İncelenmesi" adlı çalışma j¼rimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Esra ÖMEROğLU

ye : Yrd. Doç. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN

ye : Doç. Dr. G¼len BARAN

ÖZET

Bu çalışma alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapılarını ortaya koymak ve anne çocuk ilişkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyden tabakalı rastgele örnekleme yöntemi uygulanarak seçilmiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeyden 90 öğrenci ve anne babaları, Üst sosyo-ekonomik düzeyden 120 öğrenci ve anne babaları olmak üzere 210 çocuk ve anne-babaları araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmada, çocuğun kendisine ve ailesine ilişkin bilgileri elde edebilmek için “ Kişisel Bilgi Formu”, aile yapılarını ortaya koymak için “Aile Yapısını Değerlendirme Aracı”(AYDA) ve anne-çocuk ilişkisini değerlendirmek içinde “Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu”(PARQ) uygulanmıştır.

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapıları ve anne-çocuk ilişkisi anlamlı bir farklılık göstermiştir. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelere göre, aile yapılarını ve anne-çocuk ilişkisini daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur.

Annenin yaşı, ailelerin aile yapısında ve anne-çocuk ilişkisinde anlamlı bulunmamıştır.

Annenin eğitim durumu, ailelerin aile yapısında ve anne-çocuk ilişkisinde anlamlı bir farklılık göstermiştir. Üniversite mezunu annelerin aile yapısını ve anne-çocuk ilişkisini daha olumlu değerlendirdikleri bulunmuştur.

SUMMARY

This study is done to find out the structures of the families in low and high socioeconomic levels and to examine the relationships between mother-child.

The sample of the research is selected from the low and high socioeconomic levels by randomly. 90 students and their parents from low socioeconomic level, 120 students and their parents from high socioeconomic level are taken in this research.

“Personal Information Form” is applied in order to get information about the child and the family. “Family Structure Evaluation Tool ” is applied to find out the structures of the families, also “Parental Acceptance-Rejection Questionnaire-Mother Form” are used to evaluate the relationships between mother and child.

The structures of low and high socioeconomic level of families and the relationships between mother and child are differed from each other considerably. It is found that families in high socioeconomic level, evaluate the structure of the family and mother-child relationships more positively than the families in low socioeconomic level.

The age of the mother is not found to be meaningful in family structures and mother-child relationships.

The education level of the mother is showed the meaningful differences. It is found that mothers graduated from university, evaluate the structure of the family and mother-child relationships more positively.

ÖNSÖZ

Aile, içinde birçok özelliği taşıyan bir kurum. Ailenin özelliklerini ve aile içi ilişkileri incelemek bana büyük bir keyif verdi. Öncelikle bana bu keyfi yaşatma fırsatı veren fakültemizdeki değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Çalışma süresi boyunca sabrını, anlayışını, bunaldığım zamanlardaki desteğini ve hayata olan olumlu bakış açısını unutamayacağım değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Fatma TEZEL ŞAHİN'e çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim süresince bana gösterdiği sonsuz desteği için, “olmayacak” deyip tükendiğim zamanlarda elimden tutup “başaracağız” diyerek bana güvendiği için, benimle birlikte çoğu zaman sabahladığı için eşime, maddi manevi destekleri için aileme sonsuz teşekkürler.

Eğitimim süresince beni yalnız bırakmayan, her konuda beni destekleyen, görüşleriyle hayata bakış açımı geliştiren aile dostlarımız Eda-Orhan KALKAN ve Nazire-Yusuf DİKMEN ailelerine ve arkadaşımız Yalçın Atasoy KAYMAZLAR'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
SUMMARY.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Ailenin Tanımı.....	2
1.2.Ailenin Temel Nitelikleri	3
1.3.Aile Teorileri.....	4
1.3.1.Evrimsel Teoriler.....	4
1.3.2.Yapısal Fonksiyonalist Teori.....	4
1.3.3.Modernleşme Teorileri.....	5
1.4.Aile Çeşitleri.....	5
1.4.1.Hane Sayısına Göre Aile Çeşitleri.....	6
1.4.1.1.Geniş Aile.....	6
1.4.1.1.1.Kök Aile.....	6
1.4.1.1.2.Birleşik Aile.....	7
1.4.1.2.Geçiş Ailesi.....	7
1.4.1.3.Çekirdek Aile.....	7
1.4.2.Otoriteye Göre Aile Çeşitleri.....	8
1.4.3.Evlilik Biçimlerine Göre Aile Çeşitleri.....	9

1.4.4.İkametgah Biçimlerine Göre Aile Çeşitleri.....	9
1.5.Aile Modelleri.....	9
1.5.1.Genel Model.....	10
1.5.2.Karşılıklı Bağımlılık Modeli.....	10
1.5.3.Bağımsızlık Modeli.....	10
1.5.4.Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli.....	11
1.6.Ailede İletişim ve Önemi.....	11
1.6.1.Ailede iletişim Engelleri.....	14
1.6.2.Aile İçi İletişim Biçimleri.....	15
1.6.2.1.Eşitlikçi İletişim Biçimi.....	15
1.6.2.2.Dengeli Dağılan İletişim Biçimi.....	15
1.6.2.3.Dengesiz Dağılan İletişim Biçimi.....	15
1.6.2.4.Tekelci İletişim Biçimi.....	15
1.6.3.Anne Babanın Kendileriyle ve Birbirleriyle Olan İlişkisi.....	16
1.6.4.Anne-Çocuk İlişkisi.....	17
1.6.5.Baba-Çocuk İlişkisi.....	20
1.6.6.Kardeşler Arası İlişki.....	22
1.7.Ana-Baba Tutumları.....	22
1.7.1.Farklı Ana-Baba Tutumları.....	24
1.7.1.1.Baskılı ve Otoriter Tutum.....	24
1.7.1.2.Aşırı Hoşgörülü Serbest Tutum.....	24
1.7.1.3.Dengesiz ve Tutarsız Tutum.....	24
1.7.1.4.Koruyucu Aile Tutumu.....	25
1.7.1.5.İlgisiz Aile Tutumu.....	26
1.7.1.6.Demokratik Tutum.....	26

1.7.2.Ana-Babaların Tutumlarını Etkileyen Faktörler.....	27
2.KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	28
3.AMAÇ.....	37
3.1.Temel Problem.....	38
3.2. Alt Problemler.....	38
4.ÖNEM.....	40
5.VARSAYIMLAR.....	41
6.KAPSAM ve SINIRLILIKLAR.....	41
7.YÖNTEM.....	42
7.1.Evren ve Örneklem.....	42
7.2.Veritoplama Yöntemleri.....	43
7.3.Veritoplama Araçları.....	44
7.4.Verilerin analizi	49
8.BULGULAR ve TARTIŞMA.....	50
9.SONUÇ.....	78
10.ÖNERİLER.....	81
KAYNAKÇA	

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

AKT.:	Aktaran
ÇEV.:	Çeviren
DİĞ .:	Diğerleri
AYDA:	Aile Yapısını Değerlendirme Aracı
PARQ:	Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği - Anne Formu
SED :	Sosyo-Ekonomik Düzey
X :	Aritmetik Ortalama
P :	Önemlilik Değeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Anne Baba ve Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı

Tablo 2: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Yaşlara Göre Dağılımı

Tablo 3: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Eğitim Göre Dağılımı Durumlarına

Tablo 4: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

Tablo 5: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

Tablo 6: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı

Tablo 7: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

Tablo 8: AYDA Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Anne Baba Çocuk ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 9: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Sosyo- Ekonomik Düzeye Göre t- Testi Sonuçları

Tablo 10: PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Aile Yapısı ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 11: Annelerin AYDA Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t- Testi Sonuçları

Tablo 12: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin AYDA Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t- Testi Sonuçları

Tablo 13: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t- Testi Sonuçları

Tablo 14: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t- Testi Sonuçları

Tablo 15: Annelerin AYDA Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının

Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 16: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin AYDA Ölçeği

Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre
Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 17: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının

Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

Tablo 18: Alt ve üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin PARQ

Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna
Göre Varyans Analizi Sonuçları

1. GİRİŞ

Aile en yalın bir tanımla bir toplumun yapı taşıdır. Bir toplumun ayakta kalmasında en önemli görev ailelerdedir. Aileler kendine özel yapılarıyla içinde bulunduğu toplumu yansıtır. Toplumların sanayileşme süreci içine girmesi, teknolojinin hızlı gelişimi farklı toplumları ticaret alanında biraraya getirmiş, böylece kültür alışverişleri de yapılmıştır. Bu alışveriş sırasında kültürler hızlı ya da yavaş bir şekilde bir toplumdan bir topluma geçmiş, bu süreç içinde de öncelikle bireyler daha sonra da ailesi ve çevresi büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu değişim her toplumda farklı şekilde kendisini göstermiştir. Toplumlar kendi yaşam tarzlarını oluşturmuş, bireylerini bu yaşam tarzları doğrultusunda şekillendirmeye çalışmıştır.

Aile, toplumun en temel sistemidir. Bu sistem içindeki en önemli görev sağlıklı nesillerin yetişmesidir. Bunun için hem maddi hem de manevi açıdan aile bireylerinin iyi bir etkileşim içinde olması gerekir. Aile içindeki ilk etkileşim çocuğun hayatı boyunca devam ettireceği yaşam çizgisini oluşturur. Çünkü çocuk çevresine uyum için gerekli olan sosyal değerleri, inanç ve tutumları ilk önce anne babası aracılığıyla öğrenir. Çocuğun büyümesiyle arkadaş grubu ve yakın çevresi çocuğa farklı deneyimler kazandırır. Çocuk bu deneyimleri ailesinden aldığı ilk deneyimlerle birleştirir ve yavaş yavaş kendi kişiliğini oluşturmaya başlar. Öncelikle anne babaların birbirlerini iyi tanımaları, birbirlerine anlayış göstermeleri, ve birlikte paylaşımlarının kuvvetli olması çocuğun ilk deneyimlerinin sağlıklı olmasını ve bu çizginin doğru bir şekilde çizilmesini sağlar.

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne babanın eğitim durumu, anne babanın kendini geliştirme isteğinin olması, aile çevresinin aileye verdiği destek gibi etkenler ailedeki tutum ve davranışları belirler. Aile içinde olumlu bir etkileşimin olması aile bireylerinin birbirleriyle olan ilişkilerin düzeyi ile gerçekleşir.

Aile içindeki en önemli ilişkilerden biri anne-çocuk ilişkisidir. Çocuk daha doğmadan anneye birlikte olmaya başlar. Doğduktan sonra da bu ilişki öncelikle bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla devam eder. Bebeğin açlık, susuzluk, uyku, temizlik ve koruma gibi ihtiyaçları anne tarafından karşılanır. Ancak bebek sadece fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasından başka sıcaklık ve yakınlık hissetmek ister. Bebek ile anne doğumdan sonraki iki-üç gün içinde birbirlerine uyum sağlayarak özel bir ikili oluştururlar. Anne ile bebek arasında kurulan bu bağ bebeğin hayatı boyunca taşıyacağı kişiliğinin ilk adımlarını oluşturur. Anne-çocuk ilişkisinin sağlam olması, çocuğun kendine karşı güvenini, diğer insanlarla rahat bir etkileşim içine girmesini kısaca sağlıklı bir kişiliğinin oluşmasını sağlar (Çağdaş, 2002;21).

1.1.Ailenin Tanımı

Geçmişten günümüze aile ile ilgili yapılan araştırmalarda birçok aile tanımına rastlamak mümkündür. Aile sosyal bir kurumdur. Sosyal kurum; örgütlenmiş bir bütün oluşturan düşünceler, inançlar, gelenekler, görenekler ve maddi öğelerden kurulu, sürekliliği olan bir bütündür. Aile diğer sosyal kurumlara temel teşkil eder (Merter, 1990;3).

Kınay'a göre aile, bulunduğu toplumda tampon görevi gören, toplumda meydana gelen değişiklikleri, kendi yapısında ve işlevinde değişiklik meydana getirerek karşılayan ve aile bireylerinin güvenlik gereksinimlerini değişik biçimlerde yerine getiren kurumdur (Akt: Kandiyoti, 1984;25).

Aile, karı-koca, ana-baba ve evli veya bekar çocuklarla, yakın akrabalarından oluşan, aynı çatı altında veya hanede yaşayan toplumun en temel insan grubu ve kurumudur (Güvenç, 1994;26).

Maclwer ve Page'ye göre aile, seks ilişkisine dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir gruptur. Winch aileyi, ana-baba ve çocuklardan meydana gelen bir grup olarak tanımlar. Summer ve Keller'e göre aile, en az iki neslin birarada bulunduğu, kan bağıyla bağlı olan küçük bir sosyal örgüttür. Wallerstein ise aileyi, aynı çatı altında oturan ve akrabalık bağlarıyla

birbirine bağı olan bir tüketim ve üreme birimi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca aile, nüfusun kaynağı olan kurumsal yapı olarak da tanımlanır (Akt: Merter, 1990;3).

Bütün bu tanımlar göz önünde tutularak en geniş biçimde aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan evlilik ve kan bağlarıyla birbirine bağı, çeşitli rollerle birbirini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur (Özgüven, 2000;1).

Ailenin bir sistem olarak incelenebilmesini sağlayan bazı ölçütler vardır. Bu ölçütler:

- Aile bireylerinin bir arada bulunmalarının ortak bir amacının olması
- Her sosyal organizasyon gibi ailenin de bir örgütlenmesi, yapılanmasının olması
- Aileyi, ailenin bireyleri, sosyo-kültürel kurultular, kişilerarası ilişkiler ve fiziksel çevrenin bir sistem yapması
- Ailede alt sistemlerin mevcut olması
- Bazı değişiklikleri kendi yapısında gerçekleştirme ve gereksinimler için etkileşimsel yeterliği olan bir birim olması
- Ailede yaşam döngüsü ve özelliğini koruyan bir olgunun olması
- Ailede eşsönluluk (ailelerin aynı sonuca farklı yollardan ulaşması) ilkesinin geçerli olması

Bazı durumlarda aile yapısı ancak psikolojik belirti üretmeye yetecek şekilde değişir (Gülerce, 1996;12).

1.2. Ailenin Temel Nitelikleri

Aile, toplumun temel birimidir. Toplumda meydana gelebilecek sosyal, psikolojik, ekonomik olan tüm durumlardan etkilenir. Etkilenme sonunda

yapısında birtakım değişiklikler olmasına karşın, kendine özgü olan ve devamlılığını koruyan önemli nitelikleri vardır. Bu nitelikler:

- Aile toplumu oluşturan diğer sistemlerden en yaygın ve en evrensel olanıdır.
- Aile, çeşitli ve karmaşık duyguları birarada tutar.
- Aile, aile bireyinin kişiliğini şekillendirir, geliştirir ve sosyalleştirir.
- Ailenin yapısı ve büyüklüğü sınırlıdır.
- Aile, toplumu oluşturan en küçük sosyal birimdir.
- Aile üyelerinin belirli rolleri ve sorumlulukları vardır.
- Aile, sosyal ve yasal kurallara dayanır.
- Aile kendi gibi toplumu oluşturan diğer birimlerle sürekli olarak etkileşim içindedir (Özgüven, 2001;4).

1.3. Aile Teorileri

Ailenin doğuşu, gelişimi ve fonksiyonları ile ilgili üç teoriden söz edilir:

1.3.1. Evrimci Teoriler

Medeniyetler, basitten karmaşığa, ilkelikten modernliğe doğru, belirli bir düzen içinde aşamalarla gelişirler. 19.yy.da sosyal Dawinist olarak adlandırılan sosyal bilimciler tarafından savunulur. Bu bilimcilere göre gelişim, tüm toplumlarda aynıdır. Evrimci görüşler pek çok kişi tarafından eleştirilmiş ve yanlışlıkları tespit edilmiştir(Delikan,1998;2).

1.3.2. Yapısal Fonksiyonalist Teori

Toplumu, alt sistemlerden oluşan bir sistem olarak ele alırlar. Alt sistemler bir bütünlük ve uyum içinde çalışır. Aile bu alt sistemlerden biridir. Ailenin fonksiyonlarının sanayileşme ve şehirleşme ile değiştiğini, ailede daha önceden

varolan ekonomik, eğitim, din, eğlence gibi fonksiyonların diğer kurumlara geçtiğini ileri sürerler. Bu yaklaşıma göre ailenin 6 fonksiyonu vardır.

- Ekonomik fonksiyon
 - Cinsel ilişkiler
 - Üreme fonksiyonu
 - Çocukların bakımı ve sosyalleştirilmesi
 - Aile üyelerine sosyal statü sağlama
- Arkadaşlık(Delikan,1998;2).

1.3.3. Modernleşme Teorileri:

Evrimci ve yapısal fonksiyonalist görüşlerin karışımıdır. Aile ve toplumsal değişme arasındaki ilişki esastır. Sanayileşmenin aile fonksiyonlarını azaltmadığı savunulur. Sanayileşme ve ailedeki değişmeler paralel süreçlerdir. Her ikisinde de değişimin olması, toplumdaki ideolojik olayların sonuçlarıyla ilgilidir (Delikan, 1998;2).

1.4.Aile Çeşitleri

Aile, geçmişten günümüze süregelen en temel sosyal birimdir. Bu birim zaman içinde, bulunduğu zamanın koşullarına uyum sağlayarak çeşitlilik göstermiştir. Aile toplumdan topluma farklılık gösterdiği gibi, aynı toplum içinde kendi aralarında da farklılık gösterir. Her ailenin toplumdaki yerini belirlemek amacıyla her bir aile çeşidinin belirli özellikleri vardır. Aile çeşitlerini oluşturan faktörler dört ana grupta toplanır.

- Hane sayısına göre aile çeşitleri
- Otoriteye göre aile çeşitleri
- Evlilik biçimlerine göre aile çeşitleri
- İkametgah biçimlerine göre aile çeşitleri (Merter, 1990;8).

1.4.1. Hane Sayısına Göre Aile Çeşitleri

1.4.1.1. Geniş Aile

Erkeğin, baba evinde oturduğu, babanın prestijinin, ailenin prestiji ile özdeşleştiği, babanın çocuklar ve gelinler üzerinde otoritesinin olduğu, erkeklerin kararları almada ön planda olduğu, geliri sağlayarak ekonomik faaliyetlere katıldığı bir aile çeşitidir (Bilgin, 1998;3).

Geniş ailede, aile bireyleri en büyük erkek üyenin etrafında odaklanır. Ekonomik bir birim veya ortaklaşa bir işletme özelliği taşır. Ortaklaşa mülkiyet özelliği vardır. Aile içindeki üyelerin rolleri belirgindir. Yardımlaşma ve güvenlik kurumu gelişmiştir. Kendi içinde birincil topluluk ilişkilerini büyük ölçüde yaşatır (Yasa, 1991;197). Geniş ailenin bütün bu gelişmiş özelliklerine karşılık, sınırlı yönleri de vardır. Geniş ailede, ailenin bütün bireylerinin temel ihtiyaçları aynı gelir kaynağından karşılanır. Bu durum bireylerin çalışma güdüsünü, gelişme çabasını engeller. Gelir, üyelerin ihtiyaçları için birleştirildiğinden, kişisel özgürlük ve girişimcilik kısıtlanmaktadır. Üyelerin eğitimleri, meslekleri, bütün aile büyükleri tarafından kararlaştırıldığından sosyal hareketlilik kısıtlanır. Aile çoğunlukla tarıma dayalı bölgelerde yaşadığı için coğrafi ve sosyal hareketlilik engellenir. Aileye bağlılık ve sadakat önemli olduğundan, üyelerin kişisel değerleri aile değerlerine bağlı kalır (Özgüven, 2001;10).

Geniş aile değişik kültürlerde iki ayrı tipte görülür:

1.4.1.1.1. Kök Aile

Ana-baba, çocukları ve evli tek oğul ile eşi ve çocuklarından meydana gelir. Üyeler birarada oturur. Baba ailenin reisidir. Ailenin her türlü sorumluluğu babaya aittir. Baba öldükten sonra, aile reisliği büyük oğula geçer. Genellikle mülkiyet en büyük oğulundur. Çoğunlukla Çin'de görülür (Gökçe, 1991;215).

1.4.1.1.2. Birleşik Aile

Ana-baba, bütün erkek çocuklarla, evlenmemiş kızlar ve evlenen oğullarının eşleriyle çocuklarından meydana gelir. Bu tip aile, erkek evlat yönünden genişler. Erkek torunlarda evlendikten sonra bu ailede oturur. Böylece iki ya da daha fazla kuşak aynı evi paylaşır ya da aynı bahçe içinde oturur. Otorite en yaşlı erkektir. Mülkiyet ortaktır. Özellikle Hindistan'da görülür (Gökçe, 1991;215).

1.4.1.2. Geçiş Ailesi

Toprağa bağlı üretimden, endüstrileşmiş üretime geçişin başladığı ve hızla geliştiği toplumlarda görülür. Türkiye'de geçiş ailesine çok rastlanılmaktadır. Çeşitli nedenlerle, yaşadığı tarım bölgelerini bırakıp, endüstri merkezlerine aileler göç ederler. Genellikle göç sonucu çekirdek aile şeklinde, maddi yetersizliklerden dolayı kenar semtlerde, gecekondualarda yerleşirler. Gecekondu ailesi de denilmektedir. Dış görünüşte çekirdek aileyi yansıtır ancak, duygu ve düşüncelerinde, değer yargılarında, aile içi etkileşimde geniş aile kurallarını uygulurlar. Göç nedeniyle yalnızdırlar. Onun için eski geleneklerini sürdürürler ve kapalı bir grup oluştururlar. Zamanla geçiş aileleri aynı yerleri paylaşmalarından dolayı dışarıya karşı daha güçlü görünmeye çalışırlar. Geçiş ailesindeki en büyük sorun ailenin en büyük üyesinde yaşanır. Ailenin küçük üyeleri dış ortamla daha çabuk bütünleştiği için, aile büyükleri kendilerini dışlanmış, geri kalmış ve otoriteyi kaybetme korkusu hissederler (Bilgin, 1998;5).

1.4.1.3. Çekirdek Aile

Toplumlarda meydana gelen her değişikliğin ilk etkilendiği yerler ailelerdir. Endüstrileşmeyle birlikte tarım toplumundan endüstri toplumuna hızlı bir geçiş yaşanmıştır. Nitelikli elemanlara ihtiyaç duyulmuş, böylece aileler yaşadıkları bölgeleri bırakıp sanayi kuruluşlarının bulunduğu bölgelerde yaşamaya başlamıştır. Böylece yeni bir kentleşme ve kent kültürü oluşmaya başlamıştır. Kent yaşamında geniş aileyi yaşatmak zor olduğundan aileler yavaş yavaş yapısını ve fonksiyonlarını değiştirerek çekirdek aileye dönüşmüş ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Endüstrileşmeye bağlı olarak insana sunulan ekonomik ve sosyal

olanakların artması, ekonomik bağımsızlığın oluşması, kişileri bireyselleştirmeye doğru götürmüştür. Bu gelişmelerle birlikte yeni kurallar, davranış kalıpları ve değer yargıları oluşmuştur (Özgüven, 2001;12).Çekirdek ailede temel özellik, ana-baba-çocukların birarada oturmasından çok üyelerin birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimlerinin bir çerçeve içinde oluşuyor olmasıdır (Bilgin, 1998;6).

Sanayi öncesi toplumlarda, geniş aileler birçok görevi (biyolojik, ekonomik, koruyuculuk, psikolojik, eğitim, din ve prestij sağlama) kendileri yerine getiriyordu. Şartların değişmesiyle birlikte toplumun yapısında ve işleyişinde değişiklikler oldu. Geniş ailenin görevlerinin çoğu, aile dışındaki diğer toplumsal kurumlar tarafından yapılmaya başlandı. Çekirdek ailede ise biyolojik (ailenin devamının sağlanması), sosyalleşme (ailedeki çocukların mensup oldukları topluma uyum sağlama süreci), sevgi ve ekonomik işbirliğinin sağlanması görevi çekirdek ailenin temel görevleri haline geldi (Erdentuğ, 1991;321, Gökçe, 1991;221).

1.4.2. Otoriteye Göre Aile Çeşitleri

Otoritenin erkek ya da kadın tarafından oluşturulmasıyla baba ailesi ve ana ailesi olmak üzere iki değişik aile çeşidi görülmektedir.

Baba Ailesi : Baba ailesinde, en yaşlı erkek aileye hakimdir. Yaşlı erkek aile ile ilgili her türlü kararı verir. Kadınlar genellikle ev işleri ve çocuklarla ilgili otorite sahibidir. En son karar en yaşlı erkeğindir (Merter,1990;15) .

Ana Ailesi : Ana ailesinde, en yaşlı kadın otorite sahibidir. Ailedeki kararlar, ailenin en yaşlı kadını tarafından verilir (Merter,1990;15).

Ana ailesi ve baba ailesinin ortaya çıkışı, toplumun ekonomik gelişimi ile ilişkilidir. Çapa tarımının olduğu dönemlerde ana ailesinin, tarım ile hayvancılığın birleştiği saban döneminde ise her iki aile tipinin aynı anda geliştiği görülür. Ancak ilkel topluluklarda genellikle baba otoritesinin hakim olduğu söylenebilir. Zamanla , ekonomideki gelişmeler ailede hem anne, hem de baba otoritesinin birlikte gelişmesini sağlamıştır (Merter,1990;16).

1.4.3. Evlilik Biçimlerine Göre Aile Çeşitleri

Poligami ve monogami evlilik biçimleridir. Evliliğin çeşidi, ailenin sosyal bünyesini etkilemektedir.

Poligami (Çok Eşle Evlilik) : Erkeğin veya kadının, birden fazla kadınla ya da birden fazla erkekle evlenme şeklidir. Erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi “polijini” adını alır. Daha çok kadınların çoğunlukta olduğu ve erkeğin siyasi gücünün artırma amacının hüküm sürdüğü toplumlarda görülür. Kadının birden fazla erkekle evlenme şekli ise “poliandri” olarak adlandırılır (Nirun,1994;22).

Monigami (Tek Eşle Evlilik) : Erkeğin bir kadınla, kadınında bir erkekle evlenmesi sonucu oluşur. Tarihi bakımdan ilkel topluluklarda da monigami görülmektedir. Günümüzde monigami egemendir ve genel evlilik şeklidir (Nirun, 1994;23).

1.4.4. İkametgah Biçimlerine Göre Aile Çeşitleri

İkametgah biçimlerine göre aile çeşitleri toplumdan topluma; patrilokal aileler,matrilokal aileler ve neolokal aileler olmak üzere çeşitlilik göstermektedir.

Patrilokal Aileler : Bu tip ailelerde evlenen oğullar ve eşleri ebeveynlerinin evinde veya yakınında, kız çocukları ise, evlendikleri eşlerinin ailesinde yaşamaya başlarlar (Merter, 1990;19).

Matrilokal Aileler : Bu tip ailelerde, yeni evlenen oğullar ebeveynlerinden ayrılarak eşleriyle birlikte, eşlerinin anne babasının bulunduğu evde yaşamaya başlar (Merter, 1990;19).

Neolokal Aileler : Bu tip ailelerde, evlenen çiftler, anne babalarından ayrı, yeni bir yerleşim yerinde, bağımsız bir aile meydana getirirler (Merter, 1990;19).

1.5. Aile Modelleri

Kağıtçıbaşı (2000;118), dört değişik aile modelinden bahsetmektedir ve çocuğun dört ayrı modelde yetiştiğini belirtmiştir. Bu modeller; genel model,

karşılıklı bağımlılık modeli, bağımsızlık modeli ve karşılıklı duygusal bağımlılık modelidir.

1.5.1. Genel Model

Genel model Kağıtçıbaşı tarafından oluşturulan bir aile modelidir. Benliği ailenin içine, aileyi de kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin içine oturtan bağlamsal bir modeldir. Bu modelde aile hem sosyal hem de psikolojik özellikleriyle incelenir. Ailenin sosyal özellikleri aile yapısı açısından, psikolojik özellikleri ise etkileşim ve sosyalleşmeyi de içeren aile sistemi açısından ele alınmaktadır. Bu genel modelde ailenin içinde bulunduğu koşullar ve ailenin kültürüne öncelik tanınmaktadır. Doğrusal değil, dinamik ve etkileşimseldir, karşılıklı nedensel ilişkilerin ve doğrudan nedensel yolların yanında geri iletimi de içermektedir (Kağıtçıbaşı, 2000; 118).

1.5.2. Karşılıklı Bağımlılık Modeli

Ataerkil aile yapısına sahip, sıkı bağların olduğu, geleneksel ve kırsal bölgelerde oluşan bir modeldir. Çekirdek aile yapısındadır ancak geniş aile işlevine sahiptir. Aile, diğer akrabalarla karşılıklı bir bağımlılık içindedir. Çocuklar ekonomik olarak değerli oldukları için, yüksek doğurganlık önemlidir. Kuşaklararası bağımlılık, önce çocuğun ana babaya bağımlı olması daha sonra ise ana babanın çocuğa bağımlı olması şeklinde yön değiştirir. Ailevi ve kişiler arası ilişkilerde, hem duygusal, hem maddi boyutta bağımlılık görülür. Düşük refah düzeyli, kırsal ve tarımla uğraşan sanayi öncesi toplumda görülür (Kağıtçıbaşı, 2000; 118).

1.5.3. Bağımsızlık Modeli

Bu modelde bireycilik egemendir. Hem ailenin diğer ailelerden, hem de aile bireylerinin birbirinden bağımsız olması üzerinedir. Nesiller birbirinden ayrılmıştır. Duygusal ve maddi kaynak yatırımı ana babaya değil, sadece çocuğa yöneliktir. Kadının ailedeki statüsü yükselmiş, doğurganlık oranı düşmüştür. Çocuk yetiştirmede, denetim daha azdır. Anne babalar daha demokratik bir tutum

izler.Yüksek refah düzeyli, kentleşmiş sanayileşmiş teknoloji toplumunda görülür. (Kağıtçıbaşı,2000;119)

1.5.4. Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli

Bu modelde duygusal alanda karşılıklı bağlılık görülürken, maddi alanda hem bireyde hem de ailede bağımsızlık vardır. Devam eden kuşaklararası duygusal bağlılık, genç yetişkinlerin duygusal yatırımlarını hem ana babaya, hem de çocuklarına yöneltmelerine neden olur. Anne babaya maddi destek gerekmediğinden,maddi kaynak çocuklara yöneliktir. Bu modeldeki ailelerde çocuk ekonomik yarar sağlamak bakımından değil, sadece psikolojik doyum sağladığı için istenir. Bu modelde birey önemlidir. Bu model, bağlılık kültürüne sahip gelişmiş ve kentleşmiş bölgelerde daha yaygındır (Kağıtçıbaşı, 2000;123)

1.6. Ailede İletişim ve Önemi

İletişim, herhangi bir davranış değişikliği meydana getirmek amacıyla, bireylerin fikir, bilgi, haber, tutum, duygu ve becerilerini değişik yollarla bir başkasına aktarmadır. İletişim; bilgi üretme, aktarma ve anlamlandırma süreci olarak da tanımlanabilir. İletişimde bilgi akışının iki yönlü olması gerekir. Bilgi kaynağından tek yönlü yapılan bilgi iletimine “enformasyon”, karşılıklı olarak yapılan bilgi iletimine “iletişim” denir .Kişilerarası iletişim, bireylerin kişisel yeteneklerinin daha çok farkında olması açısından önemlidir. Böylece birey kendini değerlendirmede, tanımada, davranışlarında değişiklikler yapmada ve davranışlarını kontrol etmede daha başarılı olur (Dökmen ,2002;118, Çağdaş, 2002;3).

İletişim yetisine sahip bireyler, hem kendi düşüncelerini rahat ifade edebilir, hem de başkalarından farklı düşünceleri algılayabilirler. En önemlisi, varolduğu yaşamda kendisine sağlıklı bir yer edinebilir (Vannoy, 1997;208).

Anne-baba tarafından kurulan insan ilişkileri modeline “aile atmosferi” denir. Bu atmosfer düzenli ya da karmaşık olabilir. Bu atmosfer, aileyi oluşturan aile

bireylerinin, iletişimlerinin sağlıklı olup olmamasıyla ilişkilidir (Dinkmeyer ve McKay, 1997;22).

Anne-baba, çocuk arasındaki ilişkinin anahtarı karşılıklı kurulan iletişimidir. Karşılıklı iletişimin sağlıklı olabilmesi için anne baba ve çocuk arasında sevginin olması şarttır. (Ryder, 1995;75).Anne babalarla çocukları arasındaki ilk iletişim, çocuğun doğumundan itibaren başlayan fiziki beraberlik ve ona bağlı olarak oluşan duygusal doyumuyla sağlanır (Yavuzer, 2001;105).

Psikolog Nathaniel Branden, kişinin kendine ve yaşama bakış tarzının temelini çocuklukta atıldığını belirtmiştir. Ayrıca bireyin yaşamla kurduğu ilişkinin, kendisiyle kurduğu ilişkisinin bir yansıması olduğunu belirtir. Çocuk büyürken “Ben Kimim?” sorusunun cevabını, yetiştiği ailede bulur. Bulduğu yanıt onun kimliğini oluşturur (Akt.:Cüceloğlu, 2002;174).

Vygotsky’a göre bir kültürün sağladığı en etkili araç dildir. Dil, çocukların yalnızca sosyal aktivitelere katılımını ve tecrübe kazanmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yetenekleri ölçüsünde kendisini ortaya çıkarma ve iletişim kurma olanakları da tanır. Büyüklerle karşılıklı konuşma ve etkileşim ile daha yetenekli bireyler meydana gelir. Onun için dil, çocuğun ahlaki ve sosyal gelişimi için önemlidir. Çocuğun ebeveynleriyle günlük konuşması, çoğunlukla sosyal, ahlaki ve duygusal mesajlarla doludur. Ana-baba-çocuk konuşması, çocuğun sosyal-ahlaki gelişiminde önemli bir etkidir (Akt.Laible ve Thompson, 2000;1424).

Olumlu iletişim öncelikle ailedeki anne babanın, diğer aile üyeleriyle kurdukları, etkileşim ortamındaki iletişim dilinde oluşmaya başlar iletişim dilinin kullanılmasında oluşan olaydaki ilişkiler, duygular ve ayrıntılar önem taşır. Çocuklarla kurulan iletişim dilinde mesajlar ne çocuğun ne de ana babanın kendine olan saygısını yıkmamalıdır. Çocuk, ana babaya bir şey anlattığında olaya değil, olayın arkasındaki ilişkiye ve çocukta bıraktığı duygulara dikkat etmeli ve çocuğu anlamalıdır (Ginott, 1999;7).

Anne-babanın, çocuklarıyla net bir şekilde konuşması, çocukların sordukları sorulara cevap vermesi, çocuğun ve ailenin daha sağlıklı gelişmesini sağlar. Bağlılık teorisi savunucuları (Bell ve Ainsworth, 1972), anne-babada cevap verme yeteneğinin, ailede bağlılığı da beraberinde getireceğini, böylece anne-babanın çocuğunu daha iyi tanıyabileceğini, çocuktaki olumsuz davranışların azalacağını belirtmişlerdir. Çocukluğun ilk yıllarında, anne-baba-çocuk ilişkisindeki bu ayrıntı, ilerleyen zamanlarda çocuğun sağlıklı bir sosyal etkileşim içinde olmasını ve kendi kendine yetebilen bir insan olmasını sağlar (Akt.Walden, 1996;2075).

İletişimde en önemli aşama, bireylerin birbirlerini dinlemeleridir. Öncelikle eşler, birbirlerini saygılı bir ortamda dinlemeyi öğrenmelidir. Dinlemenin sağlıklı yürütülmesi, zamanla eşlerin birbirlerine daha iyi açılmalarını ve ana babalıktan kaynaklanan gerginlikleri ortadan kaldırmayı sağlar. Ebeveynler arasındaki dinleme, çocuklarını dinleme becerilerini de olumlu yönde etkiler. Çocuklar kendilerini daha iyi hissedерlerse ve birlikte oldukları kişileri kendilerine yakın hissedерlerse düşünceli, esnek, zorluk çıkarmayan, yaratıcı ve enerji dolu olurlar. Her an yeni bir şey öğrenirler. Ancak birlikte oldukları kişilere karşı uzaklık hissedерlerse, kendilerini iyi hissetmezlerse o durumdan kurtulmaya, kaçmaya ya da uzaklığı azaltmak için köprüler kurmaya çalışırlar (Wipfler, 2000;5).

Aile üyelerinin birbirleriyle olan iletişimleri, kişiliklerinde de olumlu bir gelişme sağlar.Sağlıklı ana-baba-çocuk ilişkilerinde ana babanın sevecen, hoşgörölü, adaletli, sıcak ve empatiye dayalı yaklaşımları önemlidir. Ancak bütün bunlara rağmen ana-baba-çocuk ilişkisi zaman zaman bozulabilir. Aile içindeki çatışmaların çokluğu, bireylerin birbirlerini algılayamamaları, aile içinde olumsuzlukların çıkmasına neden olur. Bu olumsuzluklar özellikle ailede yaşayan çocukların kendilerini iyi ifade edememelerinde, güvensizlik duymalarında, kaygı düzeylerinin daha yüksek olmasında ortaya çıkar (Nazlı, 1997;62, Yavuzer,1998;127).

Bu olumsuzlukları en aza indirmek için bazı önleyici stratejiler oluşturulabilir.

- Anne babalar, çocuklarının bulundukları gelişim dönemlerini ve bu dönemlerin karakteristik özelliklerini bilmelidir.
- Ailede çocuğa konulan kurallar tutarlı olmalıdır.
- Anne-baba-çocuk arasında takdir ve eleştiriye dayalı etkileşime özen gösterilmelidir (Yavuzer, 1998;127).

1.6.1. Ailede İletişim Engelleri

Anne babanın çocuğuyla kurduğu iletişimde yapılan bazı yanlışlıklar vardır. Bu yanlışlıklar:

- Çocuğa emir vermek, onu yönlendirmek; çocuğun duygularının ya da gereksinimlerinin önemli olmadığını vurgular, çocukta korku ve kırgınlık yaratır.
- Çocuğa gözdağı vermek; çocuğu korkak ya da uysal yapar, kendisine saygı duyulmadığını hisseder.
- Çocuğa ahlak dersi vermek; çocukta kendi değer yargılarına güvenilmediğini düşündürür ve suçluluk duygusu oluşturur.
- Çocuğa sürekli öğüt vermek; çocuğu düşünmeye sevketmez, çocukta aşağılık duygusu oluşturur.
- Çocuğu yargılamak, eleştirmek, suçlamak; onun yetersiz, değersiz hissetmesine neden olur. Eleştiriden korunmak için yalan söyleyebilir, sevilmediği duygusu oluşturabilir.
- Çocuğu her davranışı için övmek, onunla her zaman aynı görüşte olmak; çocukta övgüye bağımlılık yaratır. Çocuğun benlik imajı zedelenebilir.
- Çocukla alay etmek; çocukta aşağılık duygusunun oluşmasına neden olur (Gordon, 2000;273).

1.6.2. Aile İçi İletişim Biçimleri

Aile içi iletişim biçimleri 4'e ayrılmaktadır.

1.6.2.1. Eşitlikçi İletişim Biçimleri

Her birey iletişime eşit bir katılım gösterir. Böylece aile üyeleri, birbirleriyle güvenli ve dengeli bir uyum sağlar. Üyeler arası çatışma çok az sıklıkla ortaya çıkar, ama bu gözdağı verme biçiminde değildir. Bütün aile üyeleri birbirleriyle doğrudan iletişim içindedir. Ailede iletişimi sağlayan biri yoktur. Bireyler arası uzaklık, ortadan kalkmış, iletişim aile kimliğinin yerleşmesine yardımcı olmaktadır. Bireyler hemen hemen her konuda, duygu ve düşüncelerini ortaya koydukları için, beklentilere uygun rollerin yerine getirilmesi süresince deneyimin artırılması, aile çatışmalarının unutulması, öfkenin artmasına engel olunması konularında yardımcı bir iletişim biçimidir(Önür,1991;413)

1.6.2.2. Dengeli Dağılan İletişim Biçimi

Ailede belirli alanlarda uzman olan aile üyeleri, bir yandan bu yöndeki rollerini en iyi biçimde yerine getirirken, diğer yandan da ailenin çeşitli gereksinimlerini karşılamış olmaktadır. Kadın ve erkeğin uzmanlık alanları eşit biçimde dağılmıştır. Bu iletişim biçiminde öncelikle eşitlikçi ilişki biçiminin sürdürülmesi gerekmektedir. Geleneksel çekirdek ailelerdeki rol dağılımı buna en iyi örnektir (Önür,1991;414)

1.6.2.3. Dengesiz Dağılan İletişim Biçimi

Aile içindeki üyelerden bir ya da birkaçı, etkileşim süreçlerinde daha çok etkileme gücüne sahiptir. İlişkilerin kontrolü bir kişi tarafından yapılır. Aile içi karar dağılımında odaktır. Anlaşmazlıklarda, çatışmalarda, mantıksal düşüncelerinden dolayı bu kişiye danışılır, bilgi alınır (Önür,1991;414)

1.6.2.4. Tekelci İletişim Biçimi

Geleneksel ailelerde, evin en yaşlı erkeğinin etkili olmasıdır. Otorite sahibi kişi, diğerleriyle konuşmaktan çok, yalnızca kendi düşüncelerini bildiren,

azarlayandır. Her zaman kendisi haklıdır. Aile üyeleri, bu kişinin söylediklerine karşı geldiklerinde, mutlaka tartışma olacağını bilmektedirler. Ailenin diğer üyeleri hep ona danışır ve ondan izin alır (Önür, 1991;414).

1.6.3 Anne Babaların Kendileriyle ve Birbirleriyle Olan ilişkisi

Ailede annenin ve babanın kişilik özellikleri, ailenin yapısında ve ailenin atmosferinde önemli bir etkiye sahiptir. Kendisine güvenen, sevecen, tutarlı, kendisiyle barışık olan anne babaların, ailedeki diğer bireyleri de bu doğrultuda etkilediği araştırmalarla desteklenmiştir (Güngör, 2001;321).

Ailenin problemi genellikle eşlerin evlilik problemiyle başlar. İnsanlar birbirlerini tamamlamak için evlenirse sağlıklı bir seçim yapmış olurlar. Eğer, insanlar kendi eksikliklerini tamamlamak için evlenirlerse işte o zaman ailede problemler oluşmaya başlar. Eşler bu problemlerden kurtulmak adına bir bebek sahibi olurlar. Ve kendi hayallerini bebekten beklerler. Çocuk büyüdükçe kendi benliğini kazanmaya başlar. Bu süreçte anne ve babaları tarafından reddedilir. Ebeveynler genellikle çatışma içindedir. Çocuğun ebeveyni ile olan ilişkisi, onun cinsiyet gelişimini de etkiler. Bireyler ebeveynleriyle olan ilişkilerinden benlik saygısı kazanırlar. Olumlu bir benlik saygısı için şu koşulların, bireyin ilk yaşamında bulunması gerekir. Bu koşullar; fiziksel ihtiyaçların karşılanması, başkalarıyla sıcak ilişkiler kurması, başkalarının dünyası üzerinde egemenlik kurma deneyimi edinmesi, değerli ve ayrı birey olduğunun onaylanması, kadın veya erkek olduğunu kabul etmesidir (Nazlı, 1997;60).

Aile, doğru olanı belirleyerek yaşamına başlar. “Doğru olan” paylaşılan değerlerdir. Bu değerler aile yaşamının temellerini oluşturur ve karı-kocaya yön verir. Sevgi iki insanın birbirleriyle ilişkilerinde, onların davranışlarını yönlendirecek en temel değerdir. Gerçeğe saygı, ailenin ekonomik ve sosyal temellerinin sağlam olmasını sağlar. Güven, karı-kocanın kişisel bütünlüğü ve hakkaniyet duygularının üstüne inşa edilir. Hizmet, yaşamın dayanışma düzeni olduğu gerçeğine olan saygının bir ifadesidir (Cüceloğlu, 2002;180).

Çocuğun kişiliğinin oluşması, karakterinin biçimlenmesi ve sağlıklı bir benliğin gelişmesi, çocuğun özdeşim modelleri olan anne babasının sağlıklı kişiliklerinin ve benliklerinin gelişmiş olmasıyla bağlantılıdır. Çocuk model olarak anne-babasını alır. Anne babasından gördüğü davranışları, kendi davranışlarına yansıtır. Anne babanın birbiriyle olan ilişkisinin sağlıklı olması, çocuğun hem kendi cinsiyetine özgü rolü benimsemesinde, hem de diğer insanlarla kurduğu etkileşimde büyük önem taşımaktadır (Yavuzer, 1993;39).

Hansen (1989), kentli ve kırsal bölgedeki 209 evli birey üzerinde yaptığı araştırma bulgularında, eşlerin birbirlerine değer verme düzeyi, eşitlik, gelecek beklentileri gibi etmenlerin ailedeki iletişimi ve uyum düzeyini etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca kentte yaşayan evli bireyler, ailedeki iletişimin ve etkileşimin önemli olduğunu vurgulamışlardır. (Akt: Nazlı, 1997;66). Bu nedenle aile içindeki ilişkilerin temelini, ana ve babanın birbirine karşı tutumu oluşturur. Onların sağlıklı etkileşim içinde olması, evdeki ilişkinin havasını belirler. Uyumlu ve sıcak ilişkiler ana babadan çocuklara doğru yayılır. Gergin bir karı-koca ilişkisi çocuklarda güvensiz ve tedirgin bir ortam yaratır (Yörükoğlu, 1980;94).

1.6.4. Anne-Çocuk ilişkisi

Doğum öncesi dönemde hayatını annesi ile göbek kordonu ile sürdüren bebek, doğumdan hemen sonra da yine annesiyle birlikte olur. Doğumdan hemen sonra başlayan bu etkileşim daha sonraki dönemlerde devam eder.

Yeni doğan bebek tüm ihtiyaçlarının karşılanması bakımından bir yetişkine bağımlıdır. Kadınların, aile içindeki rollerde, çocuklarının beslenme, sağlık ve bakım ihtiyaçlarında daha büyük ve daha etkili olduğu görülmektedir. İlk yıl içinde anneye çocuk arasındaki duygusal ilişkiler, bebeğin tüm gelişiminin temelini oluşturur. Bebeğin biyolojik ve ruhsal gereksinimlerine sınır koymak olanaksızdır. Bebeğin ihtiyaç duyduğu gereksinimleri karşılandığında “iyi olma” ve “kendini iyi hissetme” duygusu gelişir. Çocuklukta güven duygusu da böyle yerleşir. Çocuğun açlık, susuzluk, korunma ve sevilme gibi gereksinimleri

karşılancınca bir doyum düzeyine ulaşır ve bu davranışı başkalarına geneller. Yani çocuk çevresine güven duymaya başlar (Ekşi, 1990 ; Myers,1996;276).

Çocuk, zihinsel yaşamı şekillenmeden önce dış dünyayı duygularıyla tanır. Ancak, anne-çocuk arasındaki başarısız ilişki bu tanıma ve kavramayı geciktirebilir ya da durdurabilir. Annenin çocuğunu kendi sütüyle beslemesi, bu sırada kurduğu bedensel yakınlık, çocuğun duygusal gelişimini etkiler. Annenin sıcaklığı, teninin kokusu gibi etkenler, çocuğu duygusal açıdan uyarır. İlk yıl içinde çocuk herşeyden ancak annenin kendisine verdiği biçimde haberdar olur (Yavuzer,1998 ;104, Çağdaş,2002;21).

Bir bebeğin annesine olan bağımlılığı ,onun sosyal ilişkilerinin başlangıcını belirler. Annenin bebeğiyle kurduğu sıcak ilişki, onun dengeli bir şekilde sosyalleşmeye başlamasını sağlar. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim,çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesini sağlar ve başkaları ile ilişkilerinde sağlıklı bir temel oluşturur. Çocuğuyla konuşan, çocuğunun sorularına açık ve net bir şekilde cevap veren anne,çocuğu yetişkin bir birey olduğunda onun nitelikli bir sosyal etkileşim kurmasını da sağlamış olur. Çocuğun büyüdüğünde nasıl biri olacağı, ilk çocuklukta dünyasının nasıl olduğuyula bağlantılıdır.Çocuğa annelik etmek önemli bir olaydır. Annesine her ihtiyaç duyduğunda onu yanında bulan, gereksinimleri zamanında ve gereği gibi karşılanan çocuğun dünya ile ilk izlenimleri olumlu olur. Böyle bir çocuk başkalarıyla ilişkilerinde de zorluk yaşamaz. Oysa annesi tarafından istenmeyen ihtiyaçları giderilmeyen çocuğun dış dünya hakkındaki ilk izlenimleri olumsuz olur. Çocuk, yetişkin olduğunda sevgi dolu, anlayışlı ve hoşgörülü olmayabilir.Anne-çocuk ilişkisinin yeterli olmadığı ortamda yetişen çocuk, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde hem çevresine uymakta hem de kişiler arası ilişkiler kurmakta zorluk çekmektedir (Walden ,1996 ;2074, Selçuk,1997 ;35, Oktay , 2000;147).

Anne-çocuk ilişkisinin sağlıklı olabilmesi, doğumun ilk günlerinde anne ile bebek arasında gelişen güvenli bağlanma ve daha sonraki dönemlerdeki kopmaya bağlıdır.

Bağlanma : Bebek ve anne-baba arasında duygusal olarak olumlu bir ilişkinin kurulmasıdır. Anne ile bebek arasındaki bağlanma, doğumdan hemen sonraki evrede gerçekleşir. Araştırmalar, bebekleriyle doğumdan itibaren yoğun olarak ilgilenen annelerin, anne-bebek arasında bağlanmanın daha erken olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bebeklikteki emme refleksi hem bebeğin annesine hem de annenin bebeğine bağlanmasında önemli bir etkidir. Çünkü emme olayında karşılıklı bir rahatlama , bedensel temas ve haz alma gerçekleşir. Bebek büyüdükçe çevresine karşı daha uyarıcı tepkiler vermeye başlar. Annesini ayırt etmeye başlayınca, fiziksel olarak annesine yakın olmak ve onun tarafından korunmak ister. Annesinin yanından ayrılmasını istemez. Güvenli bağlilik geliştiren çocuklar, ileriki yaşlarda sosyal açıdan ilgili, yaşıtları arasında lider, öğrenmeye istekli olurlar. Hayatın ilk yıllarında sık sık el değiştiren ya da uzun süre anneden ayrı kalarak, anne-çocuk ilişkisi kuramayan çocuklar, sevgi ve dostluk gösteremezler. Başkalarıyla ilişkilerinde yüzeysellik ve anti-sosyal davranışlar geliştirirler. Çünkü yaşamın ilk yıllarında anne-çocuk ilişkisi yönünden doyurulmamış olan çocuklarda ahlak, vicdan, sevgi ve saygı gelişemez (Ekşi , 1990; Çağdaş , 2002;22).

Bebeğin altıncı ayından sonra yaşanan anne yoksunluğu, bebeği ağır bir şekilde etkiler. Bebek sürekli ağlar ve tedirgin davranışlar sergiler. Uyku ve sindirim bozuklukları ortaya çıkar. Annenin ayrılığı iki ayı geçerse çocukta çevreye karşı ilgisizlik başlar. Dr. Spitz, 9-12 aylıkken annelerinden ayrılıp yuvaya verilmiş 123 çocuk üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışma sonucunda, yuvalarda iyi bakılıp beslenmelerine rağmen, çocuklar gelişim bozuklukları göstermişlerdir. Çocukların bedensel , ruhsal ve zihinsel gelişimleri yaşlarına göre geri kalmış, boş ve donuk bakışları oluşmuş, hastalıklara karşı dirençleri azalmıştır. Ayrıca çocuklar uyarımlara geç cevap vermiş, çevrelerine ilgisiz kalmış ve ender olarak gülümsemiştir. Eğer anne ilk üç ayda dönerse, bebek kısa sürede eski haline

dönmeye başlar ancak, anne ayrılığı daha uzun sürerse bebeğin düzelmesi zorlaşabilir. Çocuğun anneden ayrılması ne kadar erken ve uzun olursa, çocuktaki ruhsal bozuklukta o oranda artmaktadır (Yörükoğlu ,1996; Yavuzer ,1998;105).

Kopma: Çocuklar yürümeye başladıkları andan itibaren hayatında bağımsız bir dönem başlar. Bağımsızlık duygusunun belirmesi, çocukta hem büyük bir heyecan hem de büyük bir korku yaratır. Heyacan; çevresindeki ilginç bulduğu şeyleri incelemek istemesinden, korkusu ise annesinin yanından ayrılma duygusudur. Anne çocuğun yakınında ise çocuk çevreyi incelemek için annesinden uzaklaşır. Çevre ne kadar ilginç ise çocuk o oranda annesinden uzaklaşmaya başlar. Bu dönemde anne çocuğun hem yakınında olmalı hem de onun çevresini inceleyebilmesine olanak tanıyan güvenli bir ortam oluşturmalıdır.1 yaşından sonra çocukların korktukları uyarıcılar dışında kopma davranışları belirginleşir. Bebeğin ilk sosyal başarısı,büyük bir kaygı ya da öfkeye kapılmadan , annesinden bir süre uzak kalmasına dayanabilmesidir. Anneden kopma, çocuğun psiko-motor, duygusal ve zihinsel yönden gelişmesi ile ilişkilidir (Çağdaş , 2002;25).

Anne-çocuk ilişkisiyle ilgili yapılan çalışmalar, anne ile çocuğun ilişkisinin, baba ile çocuk ilişkisinden daha farklı bir yapıda olduğunu ortaya çıkarmıştır.Batıda yapılan bir çalışmada, anne-çocuk ile baba-çocuk arasındaki ilişki incelenmiş ve sevecenlik ve ilgi açısından önemli bir farklılık göstermemiştir. Türkiye’de ise anne-çocuk ilişkisinin daha ön planda ve annenin daha önemli olduğu görülmüştür (Yılmaz, 1999;99-118).

Sümer ve Güngör tarafından yapılan çalışmada da, anne babadan algılanan kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutları karşılaştırılmış, gençlerin annelerini, babalarından daha kabul edici-ilgi gösterici ve daha denetleyici ve kontrol edici buldukları belirtilmiştir (Sümer ve Güngör 1999;35-58).

1.6.5. Baba-Çocuk İlişkisi

Toplumdaki değişimler öncelikle toplumu oluşturan en küçük birim olarak aileyi etkiler. Toplumun ekonomik gelişimiyle birlikte ailelerdeki değişim ortaya çıkmaya başlamıştır. Ailelerin küçülüp, çekirdek bir yapıya bürünmesiyle, aile

içindeki sorumluluklar da değişmeye başlamıştır. Özellikle annenin çalışma hayatındaki yeri ve gereksinimi arttıkça, çocukla tek ilgilenen anne iken, babalarda çocuklarıyla daha fazla ilgilenmeye, bakımından eğitime daha fazla önem vermeye başlamıştır(Güngörmüş, 2001;245). .

Gander ve Gardiner (1993), babaların bebek ile aralarında bir bağlanma yaşadıklarını ve babaların bebeklerin gelişimlerinde önemli bir rol oynadığını belirtmiştir.Doğumda bulunan ve bebeği tutmasına izin verilen babaların, bebeklerinin doğumunda bulunmayan babalara göre bebeklerine karşı daha güçlü bir bağlanma gösterdiklerini belirtmiştir. Lamb (1982), bebeklerin babadan gelen oyun isteğinde, annelerinden gelen isteğe oranla daha olumlu tepkiler verdiklerini belirtmiştir. Dönmezer (1999) babaların, çocukların tepkilerine anneler kadar duyarlı olduklarını, bebekleriyle daha ayrıcalıklı bir ilişki kurduklarını gözlemiştir. (Akt. Çağdaş, 2002;28).

Yapılan araştırmalar, baba-çocuk ilişkisinin hem nicelik, hem de nitelik açısından anne-çocuk ilişkisinden farklı olduğunu göstermiştir. Babanın varlığı, anne-çocuk arasındaki ilişkinin daha sağlıklı bir platforma oturmasını sağlar.Baba çocuğun zeka, psiko-seksüel ve kişilik gelişimini etkilemektedir. Özellikle erkek çocukların, cinsiyetine özgü davranışları kazanmasında babasıyla özdeşleşmesi, çocuğun cinsel kimlik kazanmasında önemlidir. Babanın kişilik özellikleri, çocuğunda kişilik özelliklerini şekillendirmektedir. Az ilgilenen ve otoriter olan bir babanın çocuğunda utangaçlık, çekinme davranışları daha sık görülmektedir.Babanın eksikliği,çocuklarda saldırganlık, bağımlılık, arkadaş ilişkilerinde başarısızlık, ahlaki gelişimlerinde eksiklik sağlayabilir (Güngörmüş, 1989;245).

Tishler ve McKenry (1981), 40 intihar girişiminde bulunan ve 46 intihar girişiminde bulunmayan gençleri ve ebeveynlerini araştırmıştır. Bulgularda intihar girişiminde bulunan gençlerin babaları, diğer grup babalara göre daha yoğun bir depresyon içinde oldukları ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha başarısız oldukları ortaya çıkmıştır (Akt. Nazlı, 1997;50).

Babaların çocukların eğitimleriyle daha fazla ilgilenmeleri, ailedeki baba-çocuk ilişkisinin niteliğini de artırmıştır. Tezel Şahin (1998) ,5-6 yaş grubu çocuğu olan babalarla yaptığı deneysel çalışmasında, babalar üzerinde destekleyici eğitim programının etkisini incelemiştir. Eğitim verilen babaların, çocuklarıyla olan iletişimlerinde, çocuğun gelişim özelliklerini tanımada, çocuğu tanımada, çocuk ile oyun oynama davranışlarında ve çocuklarına kitap okumada eğitim verilmeyen babalara göre, daha etkin olduğunu belirtmiştir.

1.6.6. Kardeşler Arasındaki İlişki

Aile içindeki kardeşler, birbirlerinin gelişimlerini etkileyecek en önemli unsurlardır. Birbirlerini kabul etmeyi, birbirleriyle işbirliği yapmayı öğrendikleri süreç, çocukların diğer insanlarla ilişkilerini etkiler (Öğretir, 1999;32).

Ailede, kardeşler arasındaki olumlu veya olumsuz ilişkiler, bebeğin doğumuyla başlar. Anne babalar genellikle yeni doğan bebeğin gereksinimlerini karşılarken, büyük çocuğun da en az yeni bebek kadar ilgiye ihtiyacı olduğunu gözden kaçırlar. Böylece kıskançlık duygularının oluşmasına neden olurlar. Anne babanın yeni doğanla ilgilenmesi, ana babalarca doğal karşılanırken, ailesinin sadece kendisine ait olduğunu düşünen çocuk için şaşırtıcı olmaktadır. Bu durum çocuğun hem çevresindekilere hem de kendisine zarar vermeye başlamasına neden olur (Oktay, 2000;160).

Anne babalar, kardeşler arası ilişkilerde güçlüklerin farkında olmalı, her bir çocuğun bir birey olduğunu ve onlara hepsi aynıymış gibi davranılmaması gerektiğini bilmelidir. Çocuklara verilecek sorumlulukların ve ayrıcalıkların, çocuğun bilişsel ve toplumsal düzeyine göre uygun bir biçimde dağıtılmasını sağlayan bir tutum geliştirmelidirler (Gander ve Gardiner, 2001;313).

1.7. Ana-Baba Tutumları

Çocuğun kendi kendini yöneten, özgüveni gelişmiş, benlik saygısı yüksek, mutlu bir birey olması, yetiştiği ortamın koşullarına bağlıdır. Çocuklar başkalarını gözleyerek ve onların yaptıklarını yaparak davranış biçimleri kazanırlar. Bu

nedenle aile içindeki tutum ve davranışlar büyük önem taşımaktadır (Cirhinlioğlu, 2001;151).

Baron ve Byrne'a (1977) göre tutumlar, oldukça organize olmuş uzun süreli duygu, inanç ve davranış eğilimleridir. Bu eğilimler diğer insanları, grupları, fikirleri, ülkenin diğer yörelerini ya da nesneleri konu edinir.İki önemli özelliği vardır:Uzun süreli olması ve bilişsel, duyuşsal davranış birimleri içermesi (Akt., Cüceloğlu;521).

Baumrind (1972), ana babaların çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri tutum ve davranışları,"Ana Baba Stili (Parenting Style)"olarak adlandırmış ve bu stilleri,ana babaların kendi değerlerini çocuklarına aktarmada aracı olarak kullandıklarını belirtmiştir. Baumrind' e göre üç ana baba stili vardır: "Otoriter", "Açıklayıcı-Otoriter (Demokratik)" ve "İzin Verici". Bu üç temel stil, ailenin çocuk üzerindeki kontrolün farklı yönlerini içerir. Ana babalar çocuğu toplum ve aileyle bütünleştirmeye çalışırken, çocuktan itaat ve uyum bekler. Baumrind belirlediği bu üç stili 4 boyutta temellendirmiştir: "Ebeveyn Kontrolü Boyutu", "Açık İletişim Boyutu", "Olgunluk Beklentisi Boyutu" ve "Bakım-Destek Boyutu" (Akt.:Sümer ve Güngör, 1999;38).

Maccoby ve Martin (1983) ise Baumrind'den farklı olarak ana baba stilini "Duyarlılık Boyutu" ve "Talepkarlık Boyutu" olmak üzere iki boyutta ele almış ve bu boyutlara göre dört ana baba stili oluşturmuşlardır: "Demokratik", "Otoriter", "İzin Verici-Müşahadekar" ve "İzin Verici-İhmalkar". Ailede yetişen çocukların gelişimindeki farklılıklar, ebeveynin ilgisi ve kabul boyutundaki farklılıktan ileri gelmektedir(Akt.:Yılmaz, 1999;110).

Jensen (1985) ise ana baba tutumlarını iki grupta toplamıştır: "Düşük Sevgi Desteği Gösteren Tutum","Yüksek Sevgi Desteği Gösteren Tutum". "Düşük Sevgi Desteği Gösteren Tutum" içindeki anne baba; ihmal eden, katı kontrollü, endişeli, sinirli ve aşırı otoriterdir. "Yüksek Sevgi Desteği Gösteren Tutum" içindeki anne-baba; aşırı koruyucu, toleranslı, demokratik ve kuralcıdır (Akt.Demiriz, 1997;14).

1.7.1. Farklı Ana Baba Tutumları

1.7.1.1. Baskılı ve Otoriter Tutum

Çocuk sürekli bir denetim ve baskı altındadır. Anne ve baba, çocuktan kurallara sıkı sıkıya uymasını bekler. Bu tutumda ceza ön planda yer alır. Anne baba ne pahasına olursa olsun çocuğun yola getirilmesi gerektiğini düşünür (Arı ve diğ., 1994;24).

Çoğu zaman disiplinle, çocuk üzerinde otorite kurma karıştırılır. Halbuki disiplin, öz kontrol ve kişiliği geliştiren eğitimidir (Pantley, 1997;71). Otoriter tutumda sürekli olarak denetleme ve yönlendirme olduğu için çocuğun kişiliği gözönünde tutulmaz. Katı olan bu tutumda yetişen çocuklar boyun eğen, korkak, kendine güveni olmayan, aşağılık duyguları içinde yaşarlar (Cirhinlioğlu, 2001,153).

1.7.1.2. Aşırı Hoşgörülü Serbest Tutum

Aşırı hoşgörülü anne babalar, çocuğun davranışlarına sınır getirmezler. Çocuğun davranışları hatalı da olsa, görmemezlikten gelirler. Çocuğun her istediğini yerine getirirler. Anne babanın çocuğunu yönlendirmesi gerekirken çocuk, anne babasını yönlendirir. Çocuk ihtiyaç duyduğu her şeye çaba sarfetmeden sahip olur. Böyle bir ortamda yetişen çocuk, başkaları ile sağlıklı bir ilişki kuramaz, sorumluluk duygusu gelişmez. Aşırı hoşgörü, çocuğun yardımlaşma, paylaşma, işbirliği gibi sosyal olguların gelişmesini engeller. Çocuk sadece kendini düşünmeye başlar ve bencilce davranışlar gösterir. Bu durum çocuğun yalnız kalmasına neden olur. Yapılan araştırmalarda aşırı hoşgörü içinde büyüyen çocuğun, gerektiği zaman duygu, istek ve dürtülerini kontrol edemediği belirtilmiştir. Denetleyememe, çocuğun otokontrol mekanizmasında gelişmesini olumsuz yönde etkiler (Çağdaş, 2002;147).

1.7.1.3. Dengesiz ve Tutarsız Tutum

Dengesiz ve tutarsız aile tutumu, çocuk eğitimi konusunda anne baba arasındaki görüş farklılığından ya da anne babanın kendi kişiliklerindeki değişken

tutumlarından kaynaklanır. Anne babadan biri hoşgörölü bir tutum izlerken, diğeri baskıcı ve otoriter bir tutum izler. Böyle bir durumda çocuk, aynı davranışa iki farklı tepkide bulunur.Çocuğun davranışları anne babadan biri tarafından azarlandırılırken, diğeri tarafından normal bir davranış olarak karşılanabilir (Özgüven, 2001;217).

Ana babanın kendi kişiliklerindeki değişken tutumlarında ise çocuk, kendini ana babasının öfkeli ya da keyifli oluşuna göre ayarlamaya çalışır. Başka bir deyişle çocuk, davranışının doğru ya da yanlış oluşuna değil, “Ne yaparsam cezadan kurtulurum?” sorusunu kendine sorar ve cevap arar. Bazı zamanlarda cezalar beklenmedik olaylarda ve anda gelir. O zaman çocukta başkaldırma davranışı görülür (Yörüköğlü, 1980;151). Anne baba, bir taraftan çocuğunun düşünen ve bağımsız kararlar almasını isterken,diğer taraftan, çocuğunun başkaldırma davranışından sonra öfkelenebilmekte hatta çocuklarına güç kullanmaya başlayabilmektedirler (Bluestein, 2000;35).

1.7.1.4. Koruyucu Aile Tutumu

Koruyuculuk sık rastlanan anne baba tutumudur. Anne baba çocuğuna karşı daha kontrollü ve daha özenlidir. Daha çok, anne- çocuk ilişkisinde ortaya çıkar. Bunun nedeni annenin duygusal yalnızlığıdır. Anne çocuğuyla bütünleşir. Çocuğunun yapabileceği davranışları kendisi yapar (Yavuzer, 1993;32).

Aşırı koruma ilk çocukları ölmüş, uzun süre çocuğu olmamış, birçok düşük yapmış, zor bir hamilelik dönemi geçirmiş ve zor bir doğum yapmış, hastalık nedeniyle başka bir çocuk yapmaya imkanı olmayan tek çocuklu annelerde, eşinden beklediği ilgiyi, mutluluğu bulamayan ve ruhsal dengeleri bozuk olanlarda daha çok görülür. Ayrıca mutsuz bir aile ortamında yetişmiş ve bunun eksikliği ile görmedikleri sevgi ve ilgiyi çocuklarına göstermek isteyen annelerde de görülür. Bazı durumlarda da, örneğin çocuğunu öldürmeyi düşünen sonra vazgeçen ama bundan dolayı suçluluk duygusuna sahip olan annelerde de görölmektedir (Çağdaş, 2002;146).

Aşırı korunan çocuklar annelerine çok bağlı oldukları için herşeyi annelerinden beklerler. Kendi kendilerine karar veremezler, isteklerini ağlayarak belirtirler, inatçı bir kişilik sergilerler. Bu çocuklar kendilerini korumayı öğrenemediklerinden savunmasız, utangaç, çekingen bir kimlik geliştirirler (Navoro, 1989;21).

1.7.1.5. İlgisiz Aile Tutumu

İlgisiz tutum gösteren ana babalar, çocuklarının temel ihtiyaçları için gerekli davranışları çoğunlukla gerçekleştirmez. Bu tür ana babaların yaşamları streslidir. Çocuklarıyla ilgilenecek zaman ve enerjiyi kendilerinde bulamazlar. Bu ana babalar çocuklarını yalnız bırakırlar, çocuklarının davranışlarını görmezlikten gelirler, çocuklarını dışlarlar. Böyle bir ortamda iletişim bozukluğu ortaya çıkar. İlgisiz anne baba tutumu, çocuğa en az sevgi gösteren ve çocuğun davranışlarını en az kontrol eden bir tutumdur. Denetim ve duyarlılık çok düşüktür. Çocuklarına zaman ayırmazlar çünkü, çocuklarını kendi yapacakları işleri için engel olarak görürler. İlgisiz anne baba tutumu, çocuğun istenmeyen zamanda doğması, annenin anneliğe hazır olmaması ve çocuğu benimsememesi durumlarında oluşur. İlgisiz tutumda olan babalar da çocuğa ve ev yaşamına ilgi duymayan, çocuk istemeyen kişilerdir. Anne babadan sevgi ve şefkat görmeyen çocuklar, fiziksel olarak büyüseler bile duygusal olarak dengesiz yetişirler ve saldırgan davranışlar gösterirler (Altinköprü,1999;113, Yavuzer, 1993;33).

1.7.1.6. Demokratik Tutum

Anne baba tutumları arasında en sağlıklı olan tutum demokratik tutumdur. Ebeveynle çocuk arasında dengeli bir iletişim vardır. Bu iletişim açık ve sevgi doludur. Bu nedenle ebeveyn ve çocuk arasında kurulan iletişim, çoğu kuralı gereksiz kılar ve diğer kuralların uygulanmasını da kolaylaştırır (Ziglar, 1998;337).

Demokratik aileler çocuklarına özgürlük ortamı sağlar, onlarla duygusal ilişki kurarlar. Demokratik ailelerin en yaygın özelliği çocukların kabul edilmeyen davranışları için cezanın hiçbir türünü kullanmamalarıdır. Demokratik ailelerin

çocukları okula başladığı zamanda sosyal gelişmelerini sağlıklı olarak tamamlamış olur (Gordon, 2000;238).

1.7.2. Ana Babaların Tutumlarını Etkileyen Faktörler

Ana baba tutumlarını etkileyen faktörler dört bölümde incelenebilir.

- 1- Demografik özellikler
- 2- Ana babaların kendi yetiştiriliş tarzları
- 3- Çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri
- 4- Çocukların kişilik özellikleri (Şendoğdu, 2000;19).

Savran ve Kuşin (1994;181-196), anne babaları ve onların anne babaları arasındaki çocuk yetiştirmeye yönelik ilişkiyi inceledikleri çalışmada; anne babaların kendi anne babaları ile özdeşleşerek, onların çocuk yetiştirme özelliklerini kendilerine model aldıkları belirtilmiştir.

2.KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Sanayi devriminin başlamasıyla birlikte dünyadaki görünümde değişmeye başlamıştır.Teknoloji toplumların yaşam biçimlerini büyük ölçüde etkilemiş, yaşam standartlarını büyük ölçüde değiştirmiştir.Bu değişimden öncelikle aileler etkilenmiştir.Üretim arttıkça ailenin yapısında da köklü gelişmeler yaşanmış,farklı olgular oluşmuştur.Aileler yavaş yavaş küçülüp geniş aileden çekirdek ailelere dönüşmeye başlamıştır.Ailedeki bu değişimler aileyle ilgili araştırmalara gereksinimi artırmış, gerek aile yapılarıyla ilgili gerekse aile ilişkileriyle ilgili birçok araştırmalar yapılmıştır.Aile her geçen gün önemini daha da artırmıştır.Bu bölümde de aile yapılarına ve aile ilişkilerine yönelik yapılan araştırmalara tarih sırasına göre yer verilmiştir.

Yeşilyaprak(1989;105-116),ana-baba tutumlarının gencin kişilik gelişimine etkisini, 665 genç üzerinde incelemiştir. Çalışma sonucunda; gence gösterilen ilgi-şafkatin, gencin hedeflerine ulaşmasında gence yardımcı olmanın, tutarlı bir ana-babalık sergilemenin, gencin kişiliğinde olumlu etkileri olduğunu, gencin içsel denetimli olmasını sağladığını belirtmiştir.

Bulut (1991;197-227), parçalanmış ve parçalanmamış ailelerden gelen çocukların davranış özelliklerini incelemiştir.Bunun için kayıtların incelenmesi, gözlem ve anket veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Parçalanmış aileden gelen çocuk sayısı 24, yaş grubu 7-11, parçalanmamış aileden gelen çocuk sayısı 48, yaş grubu 7-11'dir. Çalışma sonucunda; parçalanmış ailelerden gelen çocukların, annelerine daha bağımlı olduğu, çocukların genellikle tek başına oyun oynadığı ve daha az lider olduğu ortaya çıkmıştır.

Çulpan (1991;195-201), geçiş dönemindeki aileler üzerinde yaptığı çalışmasında Ankara'daki Altındağ,Yenimahalle ve Çankaya bölgelerinden çok amaçlı tabakalı örneklem yoluyla seçilen 207 kapıcı ailelerini incelemiştir.Her kapıcı ve kapıcı eşleri ile teker teker mülakat yapılmıştır.Mülakat soruları araştırmacı tarafından hazırlanmıştır ve 142 sorudur. Çalışma sonucunda; kapıcı ailelerinin % 91'inin çekirdek aile olmasına karşılık geniş aile özelliklerini

sürdürdüklerini belirtmiştir. Kapıcı aileleri ile ilgili üç önemli bulgu ortaya çıkmıştır. Bu bulguların, yalnızlık duygusu, çevreye ve işlerine uyumda zorluk olduğu saptanmıştır.

Güneysu ve Bilir (1991;355-363), anne tutumunun, gencin kabul düzeyine etkisini incelemişlerdir. Çalışmaya 772 üniversite öğrencisi katılmıştır. Üniversite öğrencilerine Kendini Kabul Envanteri uygulanmıştır. Çalışma sonucunda; annenin demokratik olma özelliği arttıkça, gencin kendini kabul düzeyinin de arttığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, gençlerin yaşadıkları yerleşim yerlerine göre de kabul düzeyinde farklılık olduğu, büyük merkezlere gidildikçe, kendini kabul düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur.

Steinberg ve arkadaşları (1992;1266-1281), otoriter ebeveynliğin etkilerini, öğretimde ebeveynsel ilişkiyi ve ebeveynlerin çocuklarına verdikleri teşviğin etkilerini incelemişlerdir. Araştırmaya eşit etnik ve sosyo-ekonomik yapıya sahip 14-18 yaş arası 6400 ergen katılmıştır. 1987 ve 1988 de ergenlerin okul performansları ile ilgili veriler toplanmıştır. Veri sonuçlarına göre; otoriter ebeveynlerin çocuklarının daha iyi bir okul performansına sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Otoriter ebeveynliğin olumlu etkisi öğrenimde de pozitif bir etki sağlamıştır. Ayıca otoritersizliğin ergenlik çağındaki gencin okul başarısını düşürdüğü belirtilmiştir.

Atalay (1992;261), Türk aile yapısını araştırmıştır. Örneklem beş bölge ve kırsal/kentsel ayrımı yapılarak 18.200 ailedir. Araştırma sonucunda; ailelerdeki birey sayısı ortalama 4.75'dir. Kentleşmeyle birlikte aile içindeki roller artmıştır. Eğitim seviyesi kentlerde daha yüksektir. Yüksek eğitim düzeyine sahip ve kentte yaşayan ailelerde ortalama 2 çocuk istenirken, düşük eğitilmiş ve kırsal bölgelerde yaşayan ailelerde ise daha fazla çocuk istendiği belirtilmiştir. Aile içi etkileşimin genellikle sohbetle gerçekleştiği, aile içindeki görüş farklılıklarının kentleşme oranı ile arttığı, eğitim düzeyi ile azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kars (1994), ailedeki çocuk istismarını incelemiştir. Çalışma kapsamına ilkokul 4.sınıf düzeyinde 120 çocuk alınmıştır. Çalışmada çocuğun cinsiyeti,

ailedeki çocuk sayısı, anne babanın öğrenim düzeyi, anne babanın geçimsizliği gibi değişkenlerle istismar arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Çalışma sonucunda; ailedeki çocuk sayısının fazla olması, anne-babanın eğitim düzeyinin düşük olması, eşler arasındaki çatışmaların fazla olması, anne-babaların çocuklarına karşı daha fazla fiziksel istismarda bulundukları belirtilmiştir.

Mangır ve arkadaşları (1994;81-89), fiziksel yönden istismar edilen ve edilmeyen çocukların, ana baba tutumlarını algılayış şekillerini incelemişlerdir. 10-11 yaşlarında 715 çocuk araştırma kapsamına alınmıştır. Deneklere Bronfenbrenner Ana-Baba Tutum Ölçeği ile araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Çalışma sonucunda; ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, kardeş sayısı, anne babaların eğitim düzeyi ile çocuğun fiziksel istismara uğraması arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir. Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve eğitim seviyesi düşük olan anne-babalara sahip çocuklar, üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen ve eğitim seviyesi yüksek olan anne babalara sahip çocuklara göre daha fazla fiziksel istismara uğradıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Savran (1994;171-179), anne-babaların kişilik özellikleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya, 105 anne-baba çifti alınmıştır. Çalışma sonucunda, koruyucu tutum sergileyen ana-babaların verici, koruyucu, anlayışlı, paylaşımcı, sıcakkanlı, sevecen ve kaygılı bir kişilik sergilerken, demokratik tutum sergileyen anne-babaların, davranışlarında kararlı, güce önem veren, nesnel, akılcı, bağımsız, mücadeleci, iletişimi açık kişilik yapıları, sergilediği belirtilmiştir.

Lassbo (1994;11-17), 117 aile üzerinde, aile yapısının, çocuğun gelişimine etkilerini incelemiştir. Araştırmaya tek ebeveynli ve iki ebeveynli aileler alınmış, bu ailelerdeki aile-çocuk ilişkisi arasındaki farklılığı ortaya çıkarmayı amaç edinmiştir. Aileler, 5 yıl süreyle izlenmiştir. Çalışma sonucunda; iki ebeveynli ve tek ebeveynli ailelerin çocukları arasında anlamlı bir farklılık görüldüğü, tek ebeveynli ailenin çocukları, iki ebeveynli ailelerin çocuklarına göre daha olumsuz

bir okul başlangıcı yaşadıkları belirtilmiştir. Ayrıca tek ebeveynli ailelerde, ebeveynin eğitim düzeyinin yüksek olması, çocukların daha olumlu davranışlar geliştirmesine rağmen, bu çocuklar, iki ebeveynli ailelerden gelen çocuklara göre daha az sosyal gelişim gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Sucuoğlu(1994;36-43),anne-babalara öğretme becerilerinin kazandırılması ile ilgili uygulamalı bir çalışma yapmıştır. Çalışma kapsamına 70 anne katılmıştır. Annelere “haftalık eğitim verilmiştir. Annelerin büyük bir çoğunluğu düşük sosyo-ekonomik düzeydedir. Verilen eğitim sonucunda, annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinin daha sağlıklı olduğu, çocuklarına ödül verme ve onları destekleme konularında daha başarılı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Aile Araştırma Kurumu (1995), Türkiye genelinde 91 yerleşim yerinde okulöncesi ve ilköğretim çağında çocuğu bulunan 6156 aile üzerinde bir araştırma yapmıştır.Ailelerin çocuk yetiştirme biçimlerini incelemek için mülakat, Anne Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; çocuk sayısının az olması, annenin eğitim düzeyinin yüksek olması, merkezi yerleşim yerinde yaşıyor olması, olumlu çocuk yetiştirme tutumlarında etkili olduğu ortaya konmuştur.

Black ve Logan (1996;255-271), çocuğun sosyal statüsünü anne-baba-çocuk ve bakıcı-çocuk ilişkisini incelemişlerdir.24-60 aylık 43 çocuk araştırma kapsamına alınmıştır.Çalışma sonucunda;toplum tarafından dışlanmış ailelerde aile içi ve bakıcılarının ilişkilerinde belirgin farklar bulunduğu,dışlanmış çocuklarda da davranış bozuklukları, gelişimlerinde duraklama ve anlamsız tepkiler görüldüğü belirtilmiştir. Dışlanmış çocukların aileleri ,normal ailelerin çocuklarından beklediklerinden daha fazla ,kendi çocuklarından bekledikleri ancak, bu aşırı talebe karşılık çocuklarına yeteri kadar zaman tanımadıkları da belirtilmiştir.Girişken çocukların sosyal ilişkilerde daha başarılı oldukları, aile içi ilişkilerini daha sağlıklı yerine getirdiği ve bakıcılarıyla karşılıklı iletişime daha rahat girdikleri bulunmuştur.

Özben (1996;61-69), 140 hükümlü çocuk üzerinde genel bir inceleme yapmıştır. Veri toplama araçları araştırmacı tarafından hazırlanan Bilgi

Formu,Yıldız Kuzgun'un geliştirdiği Ana-Baba Tutum Envanteridir.Uygulama her çocukla tek tek görüşülerek yapılmıştır. İnceleme sonucunda; suçlu çocukların ailelerin eğitim düzeylerinin düşük olduğu, ailede suçlu-alkolik bireylerin olduğu ve eşler arasında geçimsizlik olduğunu belirtmiştir.

Brody ve arkadaşları (1996;1289-1300), ebeveyn- ocuk ve kardeş ilişkilerinde çocukların kişilik özelliklerinin etkisini incelemişlerdir. 49 çift erkek kardeş, 49 çift kız kardeşten oluşan örneklemle çalışılmıştır.1 hafta süreyle anne-çocuklar, baba-çocuklar ilişkileri ev ortamında videoya alınmıştır.Bu süre içinde gruplara bilgisayar oyunları verilerek annelerin ve babaların çocuklarıyla ilişkileri gözlenmiştir.çalışmada; çocukların kişiliklerinin, ebeveyn- ocuk ve kardeş ilişkilerinde önemli bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Negatif ebeveyn- ocuk ilişkisi, kardeş ilişkilerini olumsuz derecede etkilediği gibi, özellikle büyük çocuğun kişiliğinin pozitif ya da negatif oluşu da ebeveyn- ocuk ve kardeş ilişkilerini doğru orantıda etkilediği saptanmıştır.

Kochanska (1997;94-112), annelerle çocuklar arasındaki karşılıklı uyumu incelemiştir. Annelerle  ocuklar arasındaki günlük ilişkiler gözlenmiş, anne ifadelerine başvurulmuştur. Anneler ve çocuklar iki kez incelenmiştir. Birinci incelemede 26-41 aylık 103  ocuk ve anneleri, ikinci incelemede ise bu sayı 99  ocuk ve üzerinde yapılmıştır. Annenin çocuğuyla girdiği karşılıklı iletişimde annenin g   kullanması, hem kendi ifadesi ile hem de çocuğun annenin kurallarını benimseme derecesi ile araştırılmıştır. Araştırma sonucunda,özellikle erken çocukluk döneminde başlayan karşılıklı iletişimin yüksek olduğu anne- ocuk çiftlerinde, annelerin daha az güce başvurduğu, çocukların değer yargılarına ve kurallara daha çabuk uyum sağladığı bulunmuştur. Empatik görüşü fazla olan anneler çocukları ile daha rahat bir ilişki kurmuşlardır.

Moss ve arkadaşları (1999;1390-1405), çocuklar üzerindeki aile baskılarını ve anne- ocuk ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 121  ocuk alınmıştır. Çocukların davranışları öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Çocukların yaş grupları 5-7 ve 7-9 yaşlarıdır. Her iki yaş dönemi i  ve dış problemlerin en

ölçekle antisosyal davranış problemlerinin oluşumunun şiddeti ölçülmüştür. Ayrıca ailelere anket yoluyla aile ilişkileri, ebeveynlik uygulamaları; Social Network Questionnaire ile ailedeki erkek üyenin etkisi hakkında sonuçlar elde edilmek istenmiştir. Çalışma sonucunda; bekar anneli ailelerin, iki ebeveynli ailelere göre daha az birbirine bağlı olduğu, bekar anneli ailelerdeki erkek çocuklarının, örnek alınacak erkek aile üyesi eksikliği hissettiği, bekar anneli ailelerde etkisiz disiplin uygulamalarının ve aşırı kontrolün olduğu saptanmıştır.

Moss ve arkadaşları (1999;1390-1405), çocuklar üzerindeki aile baskılarını ve anne-çocuk ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmaya 121 çocuk alınmıştır. Çocukların davranışları öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Çocukların yaş grupları 5-7 ve 7-9 yaşlarıdır. Her iki yaş dönemi iç ve dış problemlerin en riskli dönemi olduğu, 5-7 yaş grubundaki çocuklarda dış problemlerin daha yoğun olduğu belirtilmiştir.

Sümer ve Güngör (1999;35-58), çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Araştırma kapsamına 279 üniversite öğrencisi alınmıştır. Deneklerin yaş ortalamaları 20.16'dır. Çocuk Yetiştirme Stili Ölçeği (algılanan anne baba stillerini ölçmek için), İlişki Anketi (bağlanma stilini ölçmek için), Benlik Belirginliği Ölçeği, Sürekli Kaygı Ölçeği, Sosyotropi-Otonomi Ölçeği veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; yüksek düzeyde kabullenme ve ilginin olduğu ailelerden gelen gençlerin, düşük düzeyde kabul, ilgi ve otoriter ailelerden gelen gençlere göre daha güvenli bağlanma gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Annenin sevgi ve ilgisi gencin duygusal hayatında etkiliyken, babanın sevgi ve ilgisi gencin benliği üzerinde daha etkili olduğu belirtilmiştir. Sosyo-ekonomik düzeyin, ailede gösterilen kabul ilgi ve kontrolle doğru bir orantı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Ercan ve arkadaşlarının (2000;22-32), ergenlerin intihar girişimlerinin nedenlerini incelemişlerdir. Ergenlere Beck Depresyon Ölçeği, Sürekli Anksiyete Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Örneklemdeki 46 ergenin

yaş ortalaması 15.72'dir. Ergenlerin çoğunun, düşük sosyo-ekonomik düzeyden geldiği, ergenlerin hemen hemen yarısının, anne-babaların eğitim düzeyleri genellikle okur-yazar ya da ilköğretim düzeyinde olduğu, ailede alkol tüketiminin fazla olduğu, ailelerin genellikle parçalanmış aile olduğu belirtilmiştir.

Cleveland ve arkadaşları (2000;733-751), farklı aile yapılarından gelen 1524 kardeşin aile yapılarını incelemiştir. Araştırmaya, anne babası olan öz kardeşler, anne babası olan üvey kardeşler, sadece annesi olan öz kardeşler ve sadece annesi olan üvey kardeşler olmak üzere dört grup alınmıştır. Çalışma sonucunda; sadece annenin olduğu gruplarda ekonomik sebep, sosyalleşme, aile-çocuk ilişkisi ve zaman süreci boyutlarında olumsuz durumların ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şendoğdu (2000), çocukların anne babalarını algılamaları ile anne babaların kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma kapsamına 5-6 yaş grubu alt SED den 50, orta SED den 50 ve üst SED den 50 olmak üzere 150 çocuk alınmıştır. Deneklere Aile Tutumları Testi ile Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma sonucunda; annelerin eğitim düzeyleri ile annelerin baskı/disiplin boyutu arasında önemli bir ilişki bulunmuştur. Annelerin eğitim düzeyi düştükçe, annelerin çocuklarına karşı daha fazla baskı uyguladığı ve katı bir disiplin tutumu sergilediği görülmüştür.

Yılmaz (2001;85-92), çocukların anne babaları arasındaki uyumu algılamaları ile kendilerine ilişkin algılamaları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 4 ve 5. Sınıfa giden 57 çocuk araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışma sonucunda; çocukların anne-babaları arasındaki uyumu algılamaları ile kendilerine ilişkin algılamaları arasında doğru bir orantının olduğunu ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların kendilerini algılamalarında kendilerinden daha memnun olduklarını ve kendilerini daha çok sevdiklerini belirttikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Yılmaz (2001;1-20), 534 ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri üzerinde, ebeveyn-çocuk ilişkisini incelemiştir. Çalışmada; 534 öğrencinin anne

babalarına; Çiftler Uyum Ölçeği, 534 öğrenciye; Anne Baba Tutum Ölçeği, ergenlere ve üniversite öğrencilerine; Benlik Algısı Ölçeği uygulanmıştır. Çalışma sonucunda; eşler arasındaki uyum arttıkça anne babanın çocuğuna gösterdiği ilginin de arttığı ve çocuğun anne babası tarafından gösterilmiş olan ilgiyi farketmediği ortaya çıkmıştır. Ayrıca özellikle ilköğretim dönemindeki çocukların annelerinin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun akademik başarısının da arttığı ve çocuğuyla ilgilenme derecesi arasında doğru bir orantının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkbay ve Söhmen (2001;77-83), ayrılık kaygısı bozukluğu olan çocuklardaki bireysel ve ailesel etmenleri incelemiştir. Ayrılık kaygısı bozukluğu tanısı konan 40 çocuk ile 30 normal çocuk karşılaştırılmıştır. Çalışmada GATA tarafından hazırlanan Yarı Yapılandırılmış Klinik Görüşme Formu, Ayrılık Kaygısı Bozukluğu Tanı Ölçeği, 4-18 yaş çocuk ve ergenler için Davranış Değerlendirme Ölçeği ve Eysenck Kişilik Envanteri kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, ayrılık kaygısı bozukluğu tanısı konan çocukların annelerinin güvensiz ve nevrotik davranışlar sergiledikleri, çocuklarıyla ilgili daha çok kaygı duydukları, çocuklarını bir an olsun yanlarından ayırmak istemedikleri ortaya çıkmıştır.

Eisenberg ve arkadaşları tarafından (2003;875-895), yaşları ortalama 10 olan 180 çocuk arasında çocukların kendi ego kontrolleri ile ailenin çocuğa yakınlığı ve iyimser tavrı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda; çocukların duygusal ifadelerinin yetişkinler tarafından anlaşılması ile çocuğun ego kontrolü arasında bir ilişki bulunmuştur. Ailedeki yetişkin bireylerin çocukların duygularını doğru anlamlandırmaları, çocuk ile kurulan yakınlık ve sıcaklık ile çocuğun ego kontrolü doğru bir orantı göstermiştir.

Hoff (2003;1368-1378), farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde yetişen çocukların dil gelişimlerini ve kelime üretmedeki becerilerini incelemiştir. Bunun için sosyo-ekonomik seviyesi yüksek iki yaşında çocuğu olan 33 anne ve sosyo-ekonomik seviyesi orta iki yaşında çocuğu olan 30 anne, on hafta aralıklarla iki kez gözlenerek kaydedilmiştir. Birinci ve ikinci ziyaretlerin sonucunda sosyo-

ekonomik seviyesi yüksek olan ailelerin çocukları, sosyo-ekonomik seviyesi orta olan ailelerin çocuklarına göre dil gelişimlerinin daha fazla olduğu ve daha fazla kelime ürettikleri ortaya çıkmıştır.

3. AMAÇ

İnsanlık tarihinin başlamasıyla birlikte insanlar kendilerini bir arayış içinde bulmuşlardır. Arayışta başarılı olmak, başarılı bir insan başarılı bir kişilikle mümkündür. Bunun içindir ki insan gelişimindeki birçok dönemler ayrıntılı olarak araştırmalara sebep olmuştur. Bireylerin gelişim süreçleri toplumun en küçük sistemi olan ailede gerçekleşmeye başlar. Ailedeki varolan herşey bireyleri, dolayısıyla toplumu etkiler.

Nitelikli bireyler yetiştirmek, ailenin temel fonksiyonlarını yerine getirmekle mümkündür. Ailedeki yapının ve etkileşimin güçlü olması, bireyleri olumlu olarak etkiler. Ailedeki her bireyin hem kendileriyle hem de diğer üyeleriyle sağlıklı bir ilişki içinde olması aile bütünlüğünü ortaya çıkarır. Bu bütünlük içinde en önemli birey şüphesiz çocuktur. Çocuğun iyi bir aile ortamında yetişip, iyi bir kişilik kazanma süreci, gelecekte onunda sağlıklı bir aile ortamı sağlamasıyla devam eder.

Bir çocuğun kimlik duygusu onun erken yaşlarda ikili, üçlü ve grup içinde yaşadığı veya gözlemlediği ilişkileri birleştirmesiyle oluşur. Anne babanın ve aile içindeki diğer bireylerin çocukla olan etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini kazandığı yerdir. Çocuk ailenin yapısından, sosyo-ekonomik düzeyinden etkilenecek ilk sosyal deneyimlerini gerçekleştirir. Çocuğun kazandığı ilk deneyimler onu yaşamın sorumluluklarına hazırlar. Aile eşlerden çok çocuklar için önemlidir. Anne babanın çocuklarına sağlıklı model oluşturmaları, anne babanın uyumlu birlikteliği ve güvenli bir ortamı sağlamaları çocuğun gelişimini önemli ölçüde etkiler. Yetişkin olduğunda etkileşimde olduğu toplum içinde, aileden aldığı deneyimlerle hayatını devam ettirir (Yavuzer,1993; 135, Fişek ve Scherler,1996,28, Salk, 1998; 18, Yörükoğlu, 2000 ;84) .

Çocuk duyguları, değerleri ve konumsal beklentileri öğrenirken, ailenin tüm üyelerinin deneyimlerinden yararlanır. Örneğin; tek çocuklu bir ailede üç tane ikili ilişki vardır. Bunlar anne-baba, baba-çocuk, anne-çocuktur. Aynı şekilde beş

kişilik bir ailede on tane ikili ilişki mevcuttur. Diğer yandan üç çocuklu bir ailedeki ilişkilerin sayısı ise ikili ilişkilerle ve daha fazla katmanlı ilişkilerle birlikte altmışbeş olarak saptanmıştır (Elkın,1995;48).

Ailelere düşen en önemli görev çocuklarının duygusal eğitimleridir. Özellikle güvenlik hissi toplumun diğer birimleri tarafından sağlanamaz. Bunun için en önemli görev aileye düşmektedir. Araştırmalar duygusal sorunların ilk çocukluk döneminde ortaya çıktığında ve bu çağlarda yerleşen anormal davranışların, yetişkinlikte düzeltilmesinin son derece güç olduğuna işaret etmektedir (Salk,1998;98).

Anne babalar sağlıklı çocuk yetiştirebilmek için çocuğa güven duygusu aşılamalı, çocuğun sosyal kabul görmesi için gerekli ortamı hazırlamalı,uygun davranış biçimlerini içeren bir model oluşturmalı, çocuğa karşılaştığı sorunlarında rehberlik etmeli,toplumsal alışkanlıkların kazanılmasını sağlamalı,okulda ve sosyal yaşamda çocuğun başarılı olması için yeteneklerini uyarmalı,çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun isteklerini gerçekleştirmesine yardımcı olmalıdır (Yavuzer,1998;132).

Bu araştırma alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapısını ortaya çıkarmak ve annelerin çocuklarıyla olan ilişkisini belirlemek amacıyla planlanmıştır.

3.1. Temel Problem

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapıları ve anne-çocuk ilişkisi arasında bir farklılık var mıdır?

3.2. Alt Problemler

1- Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapıları birbirinden farklılık göstermekte midir?

2-Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin, çocuklarıyla olan ilişkileri birbirinden farklılık göstermekte midir?

3-Aile yapısına göre annelerin çocuklarıyla olan ilişkileri birbirinden farklılık göstermekte midir?

4-Annelerin yaşı aile yapısını etkilemekte midir?

5-Annelerin yaşı anne-çocuk ilişkisini etkilemekte midir?

6-Annelerin eğitim durumu aile yapısını etkilemekte midir?

7-Annelerin eğitim durumu anne-çocuk ilişkisini etkilemekte midir?

4. ÖNEM

Toplumu oluşturan temel unsur olan aile, her geçen gün daha da önemli olmaya başlamış, bir çok araştırmacının odak noktası haline gelmiştir. Ailenin bu önemi özellikle toplumlardaki değişen ve gelişen sistemlerden kaynaklanmaktadır. Ailenin sosyal grup olarak küçülmesine rağmen, sosyal bir kurum olarak güçlendiği görülmektedir. Ailenin öneminin artmasında temel neden, aile içinde yetişen çocukların sosyalleştirilerek topluma kazandırma, geçmiş ile gelecek arasında köprü olma görevidir. Aile içindeki dayanışma ailenin bu temel görevini yerine getirmesini sağlar.

Toplumun dengeli yapısının sürekliliği ancak dengeli ailelerle gerçekleşir. Aile toplumun en küçük birimi olmasına karşılık ailede meydana gelen en ufak bir olumsuzluk toplum yapısında da değişmelere neden olur. Bunun içindir ki ailenin sağlıklı ve dengeli sürekliliğini sağlamak öncelikle anne babaya düşmektedir. Anne babanın ailesi için verdiği kararlar bir bakıma içinde yaşadığı toplum içinde verilmiş olur. O nedenle anne babalar hem kendi ailelerinin hem de toplumun refahı için nitelikli bir aile yapısı oluşturmalarıdır. Bu yapının içinde bireyler arasında sağlıklı bir iletişim ve etkileşim sağlama en temel görevidir.

Ailede iyi bir etkileşimin kurulması, anne babanın çocuklarıyla kurduğu ilişkinin niteliğiyle sağlanır. Anne baba çocuğuyla sağlıklı iletişim modeli oluşturmadan önce, kendi aralarındaki ilişkiyi doğru bir modelde oluşturmuş olmaları gerekir. Çünkü anne babanın uyumu ya da uyumsuzluğu çocuğun da uyumunu kolaylaştırır ya da zorlaştırır. Anne baba arasındaki sağlıklı ilişkiler çocuklara yansyarak daha dengeli bir tutum içine girerler. Güven verici, destekleyici, sevgi dolu bir ortam içinde yetişen çocuk iyi bir kişilik kazanma sürecinden geçer ve onunda gelecek yaşantısında güven verici, destekleyici, sevgi dolu bir aile ortamı sağlamasıyla devam eder.

Bu araştırma aile yapılarının özelliklerini, aile bireylerinin iletişim ve etkileşimlerini ve özellikle anne çocuk ilişkisini ortaya çıkarmasıyla büyük önem taşımaktadır.

5. VARSAYIMLAR

- Örneklem grubunun evreni temsil ettiği varsayılmaktadır.
- Aile Yapısını Değerlendirme Aracının (AYDA), aile yapısını ölçeceği varsayılmaktadır.
- Aile-Çocuk ilişkileri Ölçeği- Anne Formunun (PARQ), anne-çocuk ilişkisini ölçeceği varsayılmaktadır.
- Anne-baba ve çocukların sorulara içtenlikle cevap verdikleri varsayılmaktadır.

6. KAPSAM ve SINIRLILIKLAR

- Bu araştırma 2001-2002 Eğitim-Öğretim Yılında, Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı Altındağ ve Çankaya ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ilköğretim okullarının 7.sınıfında okuyan öğrenciler ve ailelerini kapsamaktadır.
- Bulgular resmi ilköğretim okullarına devam eden 210 çocuk ve ailesi ile sınırlıdır.
- Araştırmada incelenen aile yapısı “Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) “nın ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- Araştırmada incelenen anne-çocuk ilişkisi “ Aile Çocuk İlişkileri-Anne Formu (PARQ)”nın ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

7. YÖNTEM

7.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara Büyükşehir Belediyesine bağlı Altındağ ve Çankaya merkez ilçelerindeki resmi ilköğretim okullarının 7. Sınıf öğrencileri ve aileleri oluşturmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre üst sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği düşünülen Çankaya, alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil ettiği düşünülen Altındağ bölgeleri örneklem grubu olarak seçilmiştir(Millî Eğitim Bakanlığı İstatistik Şubesi,2001;17). Örneklem grubu, tabakalı rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Çankaya bölgesinden öğrenci ve 7. sınıf sayısı dikkate alınarak Mimar Kemal İlköğretim Okulu, Altındağ bölgesinden öğrenci ve 7. sınıf sayısı dikkate alınarak Cebeci İlköğretim Okulu olmak üzere iki ilköğretim okulu araştırma kapsamına alınmıştır. $\alpha = \% 5$, $d = \% 2$ olarak alınmış, her tabaka için cinsiyete ait varyans = 0.025 olarak belirlenmiştir. Örnekleme büyüklüğü bu değerler esas alınarak 217 olarak saptanmıştır. Tabakalara orantılı olarak dağıtıldığında üst SED için;Çankaya bölgesinden 120 öğrenci ve aileleri, alt SED için; Altındağ bölgesinden 90 öğrenci ve aileleri olmak üzere toplam 210 öğrenci ve aileleri örneklem grubuna dahil edilmiştir(Büyüköztürk,2002;2).

Tablo 1 Anne-Baba ve Çocukların Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Dağılımı

SED	ÇOCUK N	ANNE N	BABA N	TOPLAM N
Çankaya	120	120	120	360
Altındağ	90	90	90	270
Toplam	210	210	210	630

7.2. Veri Toplama Yöntemleri

Araştırmada; Ailelerin demografik bilgilerini belirlemek amacıyla Aile Bilgi Formu, ailelerin aile yapılarını ortaya çıkarmak için Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) ve annelerin anne-çocuk ilişkisini belirlemek amacıyla Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu (PARQ) veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Araştırmada ilk aşama olarak veri toplama araçlarına (Aile Bilgi Formu, Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA), Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu (PARQ)) birer aile numarası verilmiştir. Numaralandırılmış olan formlar kapalı zarflar içine konulmuş, herhangi bir karışıklığın olmaması için zarfın üstüne de içindeki formun numarası yazılmıştır. Formların kaybolabileceği, eksik doldurulabileceği gibi ihtimaller düşünülerek 250 kapalı zarf hazırlanmıştır.

Araştırma için gerekli izinler alınmıştır. Çocukların doldurmaları gereken AYDA formu, her iki sosyo-ekonomik düzeydeki öğlenci gruplarına uygulanmıştır. İlk olarak Mimar Kemal İlköğretim Okulu'na gidilmiştir. Okul müdürüne çalışmayla ilgili bilgi verilmiş, uygulama için izin alınmıştır. Öğlenci 7. sınıf öğretmenleriyle görüşülmüş, derslerinden yaklaşık 30-45 dakikalık izin istenmiştir. Her sınıftaki çocuklara AYDA formu hakkında bilgi verilmiş nasıl doldurmaları gerektiği tahtada anlatılmıştır. Ayrıca formları içtenlikle doldurmaları, bu durumun çalışmanın güvenilirliği açısından önemli olduğu açıklanmıştır. Sonuçların sadece araştırmacı tarafından değerlendirileceği özellikle belirtilmiştir. AYDA formu çocuklarla birebir yapılmıştır, anne babaların doldurmaları gereken formlar kapalı zarflarda çocuklar aracılığıyla anne babalara gönderilmiştir. Çocuklarla birebir yapılan AYDA formunun çocuklar tarafından doldurma işlemi üç günde tamamlanmış, anne babalara dağıtılan formlar ise beş-altı günde toplanmıştır.

Cebeci İlköğretim Okulu'nda da okul müdürüne çalışmayla ilgili bilgi verilmiş, uygulama için izin alınmıştır. Öğlenci 7. sınıf öğretmenleriyle görüşülmüş, derslerinden yaklaşık 30-45 dakikalık izin istenmiştir. Çocuklara AYDA formu hakkında bilgi verilmiş nasıl doldurmaları gerektiği tahtada

anlatılmıştır. AYDA formu çocuklarla birebir yapılmıştır. Çocukların doldurdukları formlara araştırmacı tarafından çocukların isimleri yazılmıştır. Çocuklarla birebir yapılan AYDA formunun çocuklar tarafından doldurma işlemi iki günde tamamlanmıştır. Cebeci ilköğretim okulundaki anne babaların doldurmaları gereken formlar veli toplantısında anne babalara dağıtılmıştır. Formların dağıtımı sırasında daha önce çocuklara uygulanmış AYDA formlarındaki çocukların isimleri dikkate alınarak ismin karşılığına gelen numaralı zarflar çocukların anne babalarına verilmiştir. Anne babalara formlar hakkında bilgi verilmiş nasıl doldurmaları gerektiği tahtada anlatılmıştır. Anne babalara formları içtenlikle doldurmaları ,bu durumun çalışmanın güvenilirliği açısından önemli olduğu açıklanmıştır. Sonuçların sadece araştırmacı tarafından değerlendirileceği özellikle belirtilmiştir. Formlar kapalı zarflarda anne babalara verilmiş, bir-iki günde zarfları kapatarak geri göndermeleri istenmiştir. Formların toplanma işlemi yaklaşık dört-beş günde tamamlanmıştır.

İkinci aşamada veri toplama araçları, araştırmacı tarafından tek tek incelenmiş, araçların özelliklerini taşıyan ölçekler belirlenmiştir. Eksik doldurulan, sadece anne ,baba ya da çocuk tarafından doldurulan formlar çalışma kapsamına alınmamıştır.

7.3. Veri Toplama Araçları

1. Aile Bilgi Formu

Ailelerin demografik özelliklerinin ortaya çıkarılması için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda, anne babanın yaşı, anne babanın çalışma durumu, anne babanın eğitim durumu, ailedeki çocuk sayısı, ailede yaşayan başka bireylerin olup olmadığı, çocuğun yaşı ve kaçınıcı çocuk olduğu bilgilerini içeren sorular yer almaktadır.

2. Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA)

Aile Yapısını Değerlendirme Aracı, okuma-yazması olan ve 12 yaşından büyük kişilerin kendi kendilerine doldurabileceği, 36 maddeden oluşan bir ölçme

aracıdır. AYDA Formu Türkiye’de aile içi ilişkileri, gereksinimleri, ailenin yapısını ve bütünsel ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla Gülerce(1996) tarafından geliştirilmiştir. AYDA Formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır.

Geçerlik

Yazılan maddelerin beş alt alana göre dağılımını sınamak yani ölçeğin kapsam geçerliğini saptamak amacıyla Kasım 1988’de beş akademisyen ile ,biri psikiyatrist, diğeri psikolog iki uygulamacının görüşleri alınmıştır. Bu yargıcılar her maddeyi, temsil ettiğini düşündükleri alanlara ve alanı yansıtmaya derecelerine (1’den 10’a kadar) göre değerlendirmişlerdir.

Aralarındaki tutarlık katsayısı medyanları kategorileme için .73, dereceleme için .58 olarak hesaplanmıştır. Görüş ayrılıklarında maddelerin kapsam geçerliğinin yanı sıra, yargıcıların aile/sistem kavramlarına aşinalıklarının da rol oynadığı görüldüğünden bu aşamada hiç bir madde bırakılmamıştır.

İlk ön çalışma için AYDA’nın ilk halini yanıtlayan 100 üniversite öğrencisinin ölçümlerine *madde analizi* uygulanmıştır. Grubun alt ve üst %27’si esas alınarak uç grupların yanıtları karşılaştırıldığında iki grubu ayırt etme katsayısı düşük bulunan 7 maddenin yeniden gözden geçirildiğinde atılması veya yeniden yazılması ile toplam 54 maddeye ulaşılmıştır.

Ölçeğin bu şekli çeşitli sosyoekonomik düzeylerden, yarısı kadın, 16-60 yaşları arasındaki ve "normal", yani hiç kimsenin hali hazırda veya geçmiş psikiyatrik problemi olmadığı ve parçalanmamış ailelerden, 100 kişiye daha uygulanmıştır. 60 katılımcıya aynı zamanda Aile Ortamı Ölçeği (Usiuer, 1990) de verilmiştir. Her iki ölçekten alınan toplam puanlar arasındaki Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı .53 ve anlamlı ($p < .001$) bulunmuştur. Yine aynı ölçeğin Bütünlük alt ölçeği ile AYDA-Birlik ($r = .67$) ve Organizasyon/kontrol alt ölçeği ile AYDA-Yönetim ($r = .72$) puanlarının korelasyonlar hesaplanmıştır.

Bir başka ölçüt *bağımlı geçerlik* çalışması için, formlarında kendileri ile görüşülmesine izin verdiklerini belirten 12 aileye, klinik bir yöntem olan Beavers-Timberlawn Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Beavers-Timberlawn Aile Değerlendirme Ölçeği verileri ve ailenin AYDA yanıtlarından habersiz bu konuda

eğitilmiş bir klinik psikolog tarafından değerlendirilmiştir. Ailelerin her iki ölçekteki toplam puanları anlamlı ve yüksek korelasyon vermiştir ($r = .78, p < .001$).

Yarısı kız, 100 lise ikinci sınıf öğrencisinin AYDA toplam puanlarının Minnesota Danışma Envanteri Aile ilişkileri alt ölçek puanları ile ilişkisinde anlamlı bulunmuştur ($r = .69, p < .01$).

Güvenirlik

İlk çalışmada yararlanılan 100 üniversite öğrencisine ölçek bir ay arayla tekrar uygulanmıştır. Aracın değişmezlik yani test-tekrar-test güvenilirlik katsayısı Pearson Momentler Çarpımı korelasyonu ile .79 bulunmuştur.

Ölçeğin güvenilirliğine iki yarım yöntemi ile de bakılmıştır. Bu amaçla, “tek” ve “çift” maddeleri esas almak yerine alt ölçekleri paylaşırma yoluna gidilmiştir. İki yarım arasındaki Stanley korelasyon katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Sağlama yapmak amacıyla bulunan Pearson katsayısı .72 ile tüm ölçeğin güvenilirliği .83 olarak kestirilmiştir.

AYDA'nın iç tutarlığı Kuder Richardson 20 ile toplam puanlar için .70 bulunmuş ve bu düzeydeki benzeşiklik yeterli görülmüştür.

Ölçeğin 54 maddelik halinin madde-toplam puan korelasyon katsayıları daha geniş ve çeşitlilik gösteren bir örneklemin ($N = 300$ aile) verileri için ayrıca hesaplanmıştır. Bulunan en düşük iç tutarlık katsayılarının tüm ölçekte .24'ün, alt ölçeklerde de .28'in altına düşmediği görülmüştür. Bu işlem sırasında özellikle bütün grupların tamamında benzer düzeyde işlevsel olan maddeler seçilerek AYDA 36 maddeye indirgenmiştir. Böylece AYDA 9'u iletişim, 9'u birlik, 8'i yönetim, 5'i yetkinlik ve 5'i duygusal bağlam ile ilgili toplam 36 maddelik şeklini almıştır (Gülerce 1996;42).

Aile Yapısını Değerlendirme Aracı'nın (AYDA) ölçmeyi hedef aldığı beş eksen vardır. Bu eksenler: İletişim, birlik, yönetim, yetkinlik ve duygusal bağlam eksenleridir.

Aile Yapısını Değerlendirme Aracında yer alan alt boyutlarla ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir.

-AYDA İletişim (1-9. Maddeler): Evlilik ve aile sistemi içindeki iletişimin açık seçikliği, bireylerin kendilerini açma ve özgürce ifade etme davranışları, anlatılan mesajlarla anlaşılanların tutarlılığı ile ilgilidir.

-AYDA Birlik (10-18. Maddeler): Evlilik ve ailede yakınlık, bütünlük, sistemin içindeki kişiler arası ve dış çevre ile olan sınırlar, bağımlılık, bağlılık, beraberlik, kaynaşmayla ilgilidir.

-AYDA Yönetim (19-26. Maddeler): Evlilik ve ailedeki yapısal örgütlenme, karar alma, davranışsal kontrol, disiplin kuralları, normlar, roller, yapısal işleyişin esnekliği ile ilgilidir.

-AYDA Yetkinlik (27-31. Maddeler): Evlilik ve ailede problem çözme, sağlık, yeterlik, amaçların gerçekleştirilmesi ile ilgilidir.

-AYDA Duygusal Bağlam (32-36. Maddeler): Evlilik ve aile ortamındaki duygusal hava ile ilgilidir. Ortamın destekleyici ve yapıcı olmasının, sevgi, huzur ve anlayışa dayanmasının sistemdeki genel uyumla olumlu ilişkide olduğu varsayılır.

Yanıtlar ayrı bir form üzerinde “Tıpkı bizimki gibi”den, “Bizimkinin tam tersi” ucuna giden Likert tipi 10 basamaklı ölçekler üzerinde derecelendirilir. AYDA’nın değerlendirmesinde beş alt boyuta ait birer puan ile bu puanların toplamından elde edilen genel AYDA puanı elde edilmektedir.

Her maddeden alınabilecek en düşük puan “1”, en yüksek puan “5” tir. Böylece en düşük puan “36”, en yüksek puan “180” olabilmektedir. Yüksek AYDA puanı “iyi ve sağlıklı” uyumu ifade eder(Gülerce,1996;42).

3. Aile- Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu (PARQ)

Asıl formu ingilizce'dir. (Parantal Accoptance-Rejection Questionnaire-Mother Form, PARQ).

Rohner, Savedro ve Granum tarafından geliştirilmiş olup, Türkiye'ye uyarlanması M. ANJEL ve F. ERKMAN tarafından yapılmıştır.

Aile Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu (PARQ), annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamayı ölçmektedir. Çocuğu en az 3 yaşında olan annelere uygulanabilmektedir. Toplam 56 maddeden oluşan ölçeğin 4 alt testi vardır.

Sıcaklık ve Sevgi (20 madde)

Saldırganlık ve Kin (16 madde)

İlgisizlik ve İhmal (12 madde)

Ayrıştırılmamış Reddetme (8 madde)

Yanıtlar aynı form üzerinde işaretlenir. Her madde için "Hemen hemen her zaman doğru", "Bazen doğru", "Nadiren doğru", "Hiçbir zaman doğru değil" gibi Likert tipi derecelendirilmesi vardır. 4 seçenekten birinin seçilmesi ve işaretlenmesi istenir. "Hemen hemen her zaman doğru" yanıtına 4 puan, "Bazen doğru" yanıtına 3 puan, "Nadiren doğru" yanıtına 2 puan, "Hiçbir zaman doğru değil" yanıtına 1 puan verilir. 25 tane tersine çevrilmiş madde vardır. Alt testlerden alınan puanlar, toplam reddetmeyi gösterir.

Güvenirliği

Kuder Richardson güvenirliği;Rohner'in (1991) 15 anne ile yaptığı bir çalışmada Cronbach alfa katsayıları sıcaklık-sevgi alt boyutu için .74,ayrıştırılmamış reddetme alt boyutu için .67 düzeyinde bulunmuştur.Form

Türkçe'ye 1988'de Polat ve Sunar tarafından çevrilmiş,son halini 1993'te Anjel ve Erkman tarafından almıştır.Türkiye'deki güvenilirlik çalışmaları 229 anne üzerinde yapılmıştır.Bu çalışmada toplam puan alfa katsayısı .90 düzeyindedir.Ölçeğin iki ile üç hafta aralarla iki kez uygulanması sonucu elde edilen Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı .46 olarak saptanmıştır.

Geçerliği

Çocuk ve yetişkin formlarına benzerliği nedeniyle anne formunun geçerliği yeterli olarak kabul edilmiştir (Öner,1996;535-537).

7.4.Verilerin Analizi

Veri toplama araçları ile toplanan veriler SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Analizde ilk olarak araştırmaya katılan bireylerin kişisel özelliklerine ilişkin dağılımlarını belirlemek amacıyla frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır.

Sosyo-ekonomik düzey ile araştırmaya katılan anne-baba ve çocukların konumlarının AYDA toplam puanı alt boyutlarının puanları üzerinde temel ve ortak etkilerini test etmek amacıyla iki boyutlu varyans analizi kullanılmıştır.

Annelerin AYDA toplam puanlarına göre oluşturulan uyum düzeylerinin ve sosyo-ekonomik düzeyin, annelerin PARQ puanları üzerindeki temel ve ortak etkilerini test etmek amacıyla iki boyutlu varyans analizi kullanılmıştır.Analiz PARQ toplam puanı ve alt boyutları için ayrı ayrı yapılmıştır.

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin PARQ ve AYDA puanları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı t testi ile incelenmiştir.

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin PARQ ve puanlarının,annelerin yaşlarına ve eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediği tek boyutlu varyans analizi ile test edilmiştir.Gruplar oranı farklılığın anlamlı çıkması durumunda farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı scheffe testinden a,b ile belirlenmiştir (Büyüköztürk, 2002;9).

8. BULGULAR ve TARTIŞMA

Bu çalışma, alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapılarının ve anne-çocuk ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Bulgular dört bölümde incelenmiştir:

1. Ailelerin demografik bilgileri
2. Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre aile yapılarını ve annelerin anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri
3. Annelerin yaşlarına göre aile yapılarını ve anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri
4. Annelerin eğitim durumlarına göre aile yapılarını ve anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri

Ailelerin demografik bilgileri Tablo 2-7 arasında verilmiştir.

Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerine göre aile yapılarını ve annelerin anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri Tablo 8-10 arasında verilmiştir.

Annelerin yaşlarına göre aile yapılarını ve anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri Tablo 11-14 arasında verilmiştir.

Annelerin eğitim durumlarına göre aile yapılarını ve anne-çocuk ilişkilerini değerlendirmeleri Tablo 15-18 arasında verilmiştir.

Ailelerin Demografik Bilgilerine İlişkin Bulgular

Tablo 2: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Yaşlara Göre Dağılımı

SED		YAŞ		30-40 ARASI		41 VE ÜSTÜ		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%	N	%
ÜST	ANNE	98	81,7	22	18,3	120	100.0		
	BABA	84	70.0	36	30.0	120	100.0		
ALT	ANNE	76	84,5	14	15,5	90	100.0		
	BABA	55	61,1	35	38,9	90	100.0		

Tablo 2 incelendiğinde ; üst SED deki annelerin %81,7'sinin, babaların %70,0'ının 30-40 yaş grubunda,annelerin %18,3'ünün,babaların %30,0'ının ise 41 ve üstü yaş grubunda olduğu görülmektedir.Alt SED deki annelerin %84,5'inin,babaların %61,1'inin 30-40- yaş grubunda,annelerin %15,5'inin babaların ise %38,9'unun 41 ve üstü yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

SED	EĞİTİM	İLKOKUL		ORTA OKUL		LİSE		YÜKSEK OKUL		ÜNİVERSİTE		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ÜST	ANNE	-	-	-	-	21	17,5	46	38,3	53	44,2	120	100,0
	BABA	-	-	-	-	4	3,3	54	45,0	62	51,7	120	100,0
ALT	ANNE	43	47,8	36	40,0	11	12,2	-	-	-	-	90	100,0
	BABA	25	27,8	41	45,6	24	26,7	-	-	-	-	90	100,0

Tablo 3 incelendiğinde; üst SED'deki annelerin % 17,5'inin lise mezunu, % 38,3'ünün yüksekokul mezunu, % 44,2'sinin üniversite mezunu olduğu, ilkokul ve ortaokul mezunu annelerin olmadığı görülmektedir. Üst SED'deki babaların %3,3'ünün lise mezunu, %45,0 'ının yüksekokul mezunu, %51,7'sinin üniversite mezunu olduğu, ilkokul ve ortaokul mezunu babaların olmadığı görülmektedir. Alt SED'deki annelerin % 47,8'inin ilkokul mezunu, % 40,0'ının ortaokul mezunu, % 12,2'sinin lise mezunu olduğu, yüksekokul ve üniversite mezunu annelerin olmadığı görülmektedir. Alt SED'deki babaların % 27,8'inin ilkokul mezunu, % 45,6'sının ortaokul mezunu, % 26,7'sinin lise mezunu olduğu yüksekokul ve üniversite mezunu babaların olmadığı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi ailelerin sosyo-ekonomik düzeyinin, ailelerin eğitim durumlarında etkili olduğu düşünülmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babaların genellikle ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu, üst sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babaların ise genellikle yüksekokul ve üniversite mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Anne Babaların Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

SED	ÇALIŞMA DURUMU	ÇALIŞIYOR		ÇALIŞMI YOR		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%
ÜST	ANNE	86	71,7	34	28,3	120	100.0
	BABA	119	99,2	1	0,8	120	100.0
ALT	ANNE	20	22,2	70	77,8	90	100.0
	BABA	82	91,1	8	8,9	90	100.0

Tablo 4 incelendiğinde; üst SED'deki annelerin % 71,7'sinin çalıştığı, % 28,3'ünün çalışmadığı üst SED'deki babaların %99,2'sinin çalıştığı, %0,8'inin çalışmadığı görülmektedir. Alt SED'deki annelerin %22,2'inin çalıştığı, %77,8'inin çalışmadığı alt SED'deki babaların %91,1'inin çalıştığı, %8,9'unun çalışmadığı görülmektedir.

Tablo 5: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ailelerin Çocuk Sayılarına Göre Dağılımı

SED	Çocuk Sayısı	1		2		3		4 ve üzeri		TOPLAM	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
ÜST		31	28,8	64	53,3	25	20,8	-	-	120	100.0
ALT		7	7,8	34	37,8	28	31,1	21	23,3	90	100.0

Tablo 5 incelendiğinde; üst SED'deki ailelerin % 28,8'inin tek çocuğu, % 53,3'ünün iki çocuğu, %20,8'inin üç çocuğu olduğu görülmektedir. Üst SED'de dört ve daha fazla çocuğu olan ailelerin olmadığı görülmektedir. Alt SED'de ailelerin % 7,8'inin tek çocuğu, %37,8'inin iki çocuğu, %31,1'inin üç çocuğu, % 23,3'ünün dört ve daha fazla çocuğu olduğu görülmektedir. Atalay(1992;261), Türk aile yapısını incelemiştir. Örneklem beş bölge ve kırsal/kentsel ayrımı yapılarak 18.200 aileden oluşmuştur. Çalışma sonucunda; ailedeki birey sayısının ortalama 4.75 olduğu, kentleşmeyle birlikte aile içindeki rollerin arttığı, eğitim seviyesinin kentlerde daha yüksek olduğu, yüksek eğitim düzeyine sahip ve kentte yaşayan ailelerde ortalama iki çocuk istenirken, düşük eğitilmiş ve kırsal bölgelerde yaşayan ailelerde ise daha fazla çocuk istendiği belirtilmiştir. Atalay tarafından yapılan bu çalışmanın sonuçlarıyla, araştırmadaki örneklem grubunun demografik bilgilerinin benzer doğrultuda olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Çocukların Yaşlara Göre Dağılımı

YAŞ	12-13		14-15		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%
SED						
ÜST	101	84,7	19	15,8	120	100.0
ALT	81	90.0	9	10.0	90	100.0

Tablo 6 incelendiğinde ; üst SED'deki çocukların % 84,7 'sinin 12-13 yaş grubunda, % 15,8 'inin 14-15 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Alt SED 'deki çocukların % 90,0 'ının 12-13 yaş grubunda, % 10,0'ının 14-15 yaş grubunda olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Alt ve Üst Sosyo- Ekonomik Düzeydeki Çocukların Doğum Sıralarına Göre Dağılımı

DOĞUM SIRASI	BAŞTAN 1.		BAŞTAN 2.		BAŞTAN 3.		BAŞTAN 4.+		TOPLAM	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
SED										
ÜST	72	60.0	37	30,8	11	9,2	-	-	120	100.0
ALT	42	46,7	29	32,2	11	12,2	8	8,9	90	100.0

Tablo 7 incelendiğinde; üst SED'deki çocukların doğum sırasına göre % 60,0'ının baştan birinci çocuk, %30,8'inin baştan ikinci çocuk, %9,2'sinin baştan üçüncü çocuk olduğu görülmektedir. Üst SED'de doğum sırasına göre baştan dördüncü ve üzeri grubunda çocuk olmadığı görülmektedir. Alt SED'deki çocukların doğum sırasına göre % 46,7'sinin baştan birinci çocuk, % 32,2 'sinin baştan ikinci çocuk, %12,2 'sinin baştan üçüncü çocuk, %8.9'unun baştan dördüncü ve üstü çocuk grubunda olduğu görülmektedir.

Ailelerin Sosyo-Ekonomik Düzeylerine Göre Aile Yapılarını ve Annelerin Anne-Çocuk İlişkilerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Tablo 8: AYDA Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Anne-Baba-Çocuk Grubu ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

GRUP	SED	N	AYDA		İLETİŞİM		BİRLİK		YÖNETİM		YETKİNLİK		DUYGUSAL	
			X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS	X	SS
ANNE	ÜST	120	149,02	4,75	41,59	2,16	28,25	1,34	34,42	1,53	24,29	0,92	20,46	0,97
	ALT	90	129,01	14,21	32,54	5,99	26,42	4	30,13	4,94	22,08	3,19	17,83	3,11
	TOPLAM	210	140,44	14,05	37,71	6,17	24,47	2,94	32,59	4,03	23,34	2,46	19,33	2,52
BABA	ÜST	120	146,83	5,01	40,74	2,3	28,1	1,54	33,9	1,57	23,84	1,32	20,25	1,13
	ALT	90	129,39	14,61	33,2	5,69	26,99	3,94	29,78	5,42	21,97	3,19	17,46	3,04
	TOPLAM	210	139,36	13,42	37,51	5,55	27,62	2,87	32,13	4,25	23,04	2,49	19,05	2,56
ÇOCUK	ÜST	120	147,42	5,24	41,68	2,2	27,8	1,47	33,8	1,72	23,88	1,22	20,26	1,24
	ALT	90	126,26	17,14	31,18	6,26	27,21	4,39	29,19	5,79	21,52	3,72	17,16	3,65
	TOPLAM	210	138,35	15,84	37,18	6,83	27,55	3,09	31,82	4,6	22,87	2,85	18,93	2,99
TOPLAM	ÜST	360	147,76	5,07	41,34	2,25	28,05	1,46	34,04	1,63	24,01	1,18	20,32	1,12
	ALT	270	128,22	15,38	32,31	6,02	26,87	4,12	29,7	5,39	21,86	3,37	17,48	3,28
	TOPLAM	630	139,39	14,47	37,47	6,2	27,55	2,97	32,18	4,31	23,08	2,61	19,1	2,7
ANOVA TESTİ		GRUP	F(2;624)=2,12 P=0,12		F(2;624)=1,33 P=0,263		F(2;624)=0,29 P=0,742		F(2;624)=2,28 P=0,103		F(2;624)=212 P=0,12		F(2;624)=1,93 P=0,145	
		SED	F(1;624)=510,1 7 P=0,000**		F(1;624)=693, 6 P=0,000**		F(1;624)=25,22 P=0,000**		F(1;624)=208,8 5 P=0,000**		F(1;624)=125,96 P=0,000**		F(1;624)=234,29 P=0,000**	
		*SED	F(2;624)=1,61 P=0,19		F(2;624)=6,22 P=0,000**		F(2;624)=2,35 P=0,096		F(2;624)=0,228 P=0,079		F(2;624)=0,564 P=0,564		F(2;624)=0,268 P=0,567	

**p < 0,01

AYDA ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının anne-baba-çocuk grubuna ve sosyo-ekonomik düzeye göre varyans analizi sonuçları Tablo 8’de görölmektedir.

Araştırmaya alınan anne, baba ve çocuklar, aile yapısını değerlendirmeleri açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0.05$).

Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin kendi aile yapılarına ilişkin değerlendirmeleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görölmektedir ($p<0.01$). Üst SED deki ailelerin AYDA toplam puanının ($X=147.76$), alt SED deki ailelerin AYDA toplam puanından ($X=128.2$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sosyo-ekonomik düzey, anne babanın yaşadığı çevre, anne babanın eğitim düzeyi, ailenin gelir düzeyi gibi etmenlerle belirlenir. Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe ailedeki eğitim düzeyi, gelir düzeyi, kültürel faaliyetlere önem verme düzeyi, farklı kültürlerle etkileşime girerek farklı deneyimler edinme düzeyi de doğru orantıda artma gösterdiği söylenebilir. Sosyo-ekonomik düzeyin etkileriyle ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bütün bu araştırmalarda, sosyo-ekonomik düzeyin aile yapılarında ve aile çocuk ilişkilerinde en önemli etken olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada da sosyo-ekonomik düzeyin aile yapısında etkili olduğu düşünülmektedir.

Nazlı (1997), aile fonksiyonlarının hangi değişkenlere göre değiştğini incelemiştir. Veri toplama aracı olarak 520 aile üzerinde Aile Değerlendirme Ölçeği uygulanmıştır. Aile fonksiyonları; aile bireylerinin maddi manevi ihtiyaçlarının karşılanması, ailenin çoğalması, aile bireylerinin sosyalleştirilmesi, aile bireylerine sosyal statü oluşturulması ve ailenin kendi içinde ve çevreyle etkileşiminin sağlanmasıdır. Çalışmada, eşlerin eğitim ve ekonomik düzeyleri yükseldikçe, aile fonksiyonlarının daha iyi yerine getirildiği belirtilmektedir.

Araştırmaya alınan anne-baba ve çocuk ile SED in ortak etkisi, incelendiğinde; AYDA toplam, “birlik”, “yönetim”, “yetkinlik” ve “duygusal” alt boyut puanlarıyla anlamlı bir farklılık görölmemektedir ($p>0.05$). Ancak anne-

baba-çocuk grubu ile SED in ortak etkisi, AYDA'nın "iletişim" alt boyutu ile anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p<0.01$). Üst SED deki annelerin-babaların ve çocukların, AYDA'nın "iletişim"alt boyutundan aldıkları puanlar ($X=41.34$), alt SED deki annelerin-babaların ve çocukların AYDA'nın "iletişim"alt boyutundan aldıkları puanlara ($X=37.47$) göre daha yüksek bulunmuştur.Buna göre; üst SED deki ailelerin çocuklarıyla daha iyi bir iletişim içinde oldukları söylenebilir. Amerika'da yapılan bir araştırmada da orta sınıf aileleri çocuklarıyla kurdukları sözel iletişimde, alt sınıf ailelerinin çocuklarıyla kurdukları sözel iletişime göre daha başarılı oldukları bulunmuştur (Akt. Kağıtçıbaşı,2000;77).

Sağlıklı bir etkileşim içinde kurulan anne-çocuk ilişkisi,çocuğun tüm sosyal yaşantısını etkilemektedir. Mize ve Pettit (1997;1424-1440), annelerin sosyal yönetimini, anne-çocuk ilişkisini ve çocuğun yaşıtları ile olan rekabetini incelemişlerdir. Annenin çocuğuna karşı olan sosyal yardımının, çocuğuyla olan ilişkisinin, çocuğun yaşıtları ile arasındaki rekabete etkisi iki çalışmada değerlendirilmiştir.Birinci çalışmada 43 anne ve çocuğu 3 ayrı labaratuvar çalışmasına tabi tutulmuştur. Oyun sırasında karşılıklı iletişimleri video kaydına alınmış, kayıtlardaki ikili ilişkilerle ilgili tavsiyelerde ve bulmaca oyununda sosyal olmayan öğretilerde bulunulmuştur. Annenin sosyal yönetimi ve uyguladığı stil bağımsız bırakılmıştır. İkinci çalışmada sosyal yönetim ve stil öğretmen tarafından belirlenmiştir. Sadece stil çocuğun yaşıtları tarafından kabul edilmiştir.Çalışma sonucunda; sosyal yönetim ve stil arasındaki ilişkiye bakıldığında hangisinin öbürüne etkisi olduğu bulunamamıştır. Ancak; anne-çocuk arasındaki ilişki daha az etkileşimli olduğunda, sosyal yönetimin çocuğun arkadaşları ile ilişkilerinde ağırlığını daha da artırdığı belirtilmiştir.

Tablo 9: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre t-Testi Sonuçları

SED		PARQ	Sıcaklık ve Sevgi	Saldırganlık ve Kin	İlgisizlik ve İhmal	Ayrıştırılmamış Reddetme
ÜST	N	120	120	120	120	120
	X	220,69	79,23	62,47	47,45	31,54
	SS	4,84	1,4	2,14	1,1	0,99
ALT	N	90	90	90	90	90
	X	190,97	70,46	52,80	42,30	25,41
	SS	17,76	6,6	6,63	4,01	3,86
TOP LAM	N	210	210	210	210	210
	X	207,95	75,47	58,32	45,24	28,91
	SS	19,11	6,21	6,66	3,75	4,02
t-Testi		t(208)=17,50 p=0,000**	t(208)=14,16 p=0,000**	t(208)=14,97 p=0,000**	t(208)=13,41 p=0,000**	t(208)=16,68 p=0,000**

**p < 0,01

Tablo 9 incelendiğinde ; üst SED'deki annelerin PARQ toplam puanının ($x = 20,69$), "sıcaklık ve sevgi" boyutu puanının ($x = 79,23$), "saldırganlık ve kin" boyutu puanının ($x = 62,47$), "ilgisizlik ve ihmal" boyutu puanının ($x = 47,45$) ve "ayrıştırılmamış reddetme" boyutu puanının ($x = 31,54$), alt SED'deki annelerin PARQ toplam puanına ($x = 190,97$), "sıcaklık ve sevgi" boyutu puanına ($x = 70,46$), "saldırganlık ve kin" boyutu puanına ($x = 52,80$), "ilgisizlik ve ihmal" boyutu puanına ($x = 42,30$) ve "ayrıştırılmamış reddetme" boyutu puanına ($x = 25,41$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneklemeye alınan annelerin PARQ toplam ve alt boyut puanları, annelerin sosyo-ekonomik düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,01$). Buna göre, üst SED deki annelerin anne-çocuk ilişkisinin, alt SED deki annelerin anne-çocuk ilişkisine göre daha etkin olduğu söylenebilir.

Tablo 10: PARQ Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Aile Yapısı ve Sosyo-Ekonomik Düzeye Göre Varyans Analizi Sonuçları

SED	AİLE YAPISI	N	PARQ		Sıcaklık ve Sevgi		Saldırganlık ve Kin		İlgisizlik ve İhmal		Ayrıştırılmamış Reddetme	
ÜST	Yapısız	34	221,03	SS 3,8	X 79,29	SS 1,14	X 62,56	SS 1,85	X 47,56	SS 0,79	X 31,62	SS 0,89
	K.Uyumlu	42	220,69	4,25	79,17	1,53	62,45	2,03	47,5	0,86	31,57	0,83
	Uyumlu	44	220,49	6,04	79,25	1,48	62,41	2,47	47,32	1,46	31,45	1,19
	Toplam	120	220,69	4,84	79,23	1,4	62,47	2,14	47,45	1,1	31,54	0,99
ALT	Yapısız	20	187,8	19,45	70	7,75	52,2	7,75	40,85	4,69	24,75	3,48
	K.Uyumlu	42	195,57	15,57	70,6	5,98	53,19	5,82	42,83	2,96	25,95	4,01
	Uyumlu	28	190,82	19,84	70,57	6,84	52,64	7,12	42,54	4,71	25,07	3,92
	Toplam	90	190,97	17,76	70,46	6,6	52,8	6,63	42,3	4,01	25,41	3,86
ANOVA TESTİ												
GRUP		F(2;204)=0,52 P=0,590		F(2;204)=0,05 P=0,943		F(2;204)=0,15 P=0,853		F(2;204)=2,0 P=0,853		F(2;204)=1,01 P=0,364		
SED		F(1;204)=297,92** P=0,000		F(1;204)=188,92** P=0,000		F(1;204)=213,76** P=0,000		F(1;204)=188,94** P=0,000		F(1;204)=276,04** P=0,000		
GRUP x SED		F(2;204)=0,69 P=0,500		F(2;204)=0,11 P=0,896		F(2;204)=0,22 P=0,803		F(2;204)=2,52 P=0,083		F(2;204)=0,95 P=0,387		

**p < 0.01

PARQ toplam ve alt boyut puanlarının aile yapısı ve sosyo-ekonomik düzeye göre varyans analizi sonuçları Tablo 10'da görülmektedir.

Araştırmaya alınan annelerin, aile yapıları için "uyumsuz," kısmen uyumlu" ve "uyumlu" anne grupları oluşturulmuştur. Bunun için annelerin AYDA toplam puanlarına göre, $T < 45$ için "uyumsuz" anne grubu, $45.0001 < T < 54,9999$ için "kısmen uyumlu" anne grubu, $T > 55$ için "uyumlu" anne grubu oluşturulmuştur.

Uyumsuz, kısmen uyumlu ve uyumlu anne grupları ile PARQ toplam puanı ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0.05$).

Annelerin PARQ toplam puanı ve alt boyut puanları ile annelerin sosyo-ekonomik düzeyleri Tablo 9 ve Tablo 10'da görüldüğü gibi anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0.01$). Buna göre; sosyo-ekonomik düzeyin , annelerin çocuklarıyla olan ilişkilerini önemli düzeyde etkilediği söylenebilir. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe, ailelerdeki tutum ve davranışlar da farklılaşmaya aile içindeki işbölümü artmaya, bireylerin birbirlerini anlama ve birbirlerine anlayış gösterme düzeyleri de yükselmeye başladığı bilinmektedir. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki anneler hem ailesi tarafından hem de çevresinden daha fazla desteklendiği ve böylece annelerin anne-çocuk ilişkisinin daha iyi olduğu düşünülebilir.

Gabay (1992;115-127), annelerin sosyal destek düzeyleri, çocuk yetiştirme stresi düzeyi ve çocukla ilgili sorunlarla başa çıkma biçimlerini incelemiştir. Çalışma okulöncesi dönemdeki çocuklara sahip olan alt SED den 44, orta SED den 40 olmak üzere 84 anne üzerinde yürütülmüştür. Sosyal Destek Ölçeği, Çatışmayla Başetme Taktikleri Ölçeği ve Çocuk Yetiştirme Stresi Ölçeği veri toplama araçlarıdır. Sosyal destek annenin eşinden, anne babasından yani çevresinden aldığı destektir. Annenin aldığı sosyal destek, onun annelik rolünü algılamasında, çocuğuyla etkileşiminde ve çocuğunu uyarma biçiminde etkilidir. Çalışma sonucunda; Orta SED deki annelerin sosyal destek düzeyi ile çocuk yetiştirme stresi düzeyi arasındaki ilişkisi anlamlı, alt SED deki annelerin

sosyal destek düzeyi ile çocuk yetiştirme stresi düzeyi arasındaki ilişkisi ise anlamsız bulunmuştur. Annenin sosyal destek düzeyi yükseldikçe, çocuğuyla ilgili sorunları çocuğuyla birlikte konuşarak çözme davranışlarının arttığını, çocuğuna karşı fiziksel şiddet davranışlarının azaldığını belirtmektedir. Bu çalışmada da sosyal destek düzeyinin sosyo-ekonomik düzeyle yakından ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Sosyo-ekonomik düzey ve annelerin aile yapılarına göre oluşturulan uyum düzeyinin ortak etkisi incelendiğinde anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0.05$).

Annelerin Yaşlarına Göre Aile Yapılarını ve Anne-Çocuk İlişkilerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Tablo 11: Annelerin AYDA Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t Testi Puanları

AYDA ve Alt Boyutları	YAŞ	N	X	SS	Sd	t	p
AYDA	30-40	174	139,99	14,48	208	-1,01	0,31
	41 ve üstü	36	142,61	11,67			
İletişim	30-40	174	37,45	6,43	208	-1,34	0,18
	41 ve üstü	36	38,97	4,58			
Birlik	30-40	174	27,43	2,95	208	-0,44	0,655
	41 ve üstü	36	27,67	2,96			
Yönetim	30-40	174	32,6	4,02	208	0,14	0,889
	41 ve üstü	36	32,5	4,15			
Yetkinlik	30-40	174	23,30	2,55	208	-0,57	0,569
	41 ve üstü	36	23,56	1,95			
Duygusal	30-40	174	19,21	2,66	208	-1,53	0,128
	41 ve üstü	36	19,92	1,63			

$p > 0,05$

Tablo 11'de örneklemdaki annelerin AYDA ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının yaşa göre t testi sonuçları görülmektedir. Buna göre ;30-40 ve 41 üstü yaş grubundaki anneler, AYDA toplam puanı ve alt boyut puanları birbirinden farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$). Sosyo-ekonomik düzeyleri dikkate alınmadan anneler hangi yaşta olursa olsun ,aile içi ilişkilerde farklılık göstermediği ,annenin yaşının aile yapısını değerlendirmede etkisi olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte bayanların annelik içgüdülerinin doğuştan geldiği, bu nedenle aileye karşı daha duyarlı olduğu ancak her anne kendi bulunduğu çevre şartlarına göre yaşam standartını oluşturduğu için en uygun aile ortamının yaşadığı aile ortamı olduğunu düşündüğü düşünülebilir. SED dikkate alınmadığı için anne, aile ilişkilerini yaşadığı çevre şartlarına uydurmuş olabilir.

Tablo 12: Alt ve Üst sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin AYDA Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t- Testi Sonuçları

AYDA ve Alt Boyutları	YAŞ	ÜST SED						ALT SED					
		N	X	SS	t	Sd	p	N	X	SS	t	Sd	p
İletişim	30 -40 arası	98	41,64	2,02	0,54	118	0,58	76	32,05	6,14	-1,83	88	0,03*
	41 ve üstü	22	41,36	2,75				14	35,21	4,41			
Birlik	30 -40 arası	98	28,19	1,31	-0,96	118	0,33	76	26,43	4,00	0,06	88	0,94
	41 ve üstü	22	28,50	1,47				14	26,36	4,13			
Yönetim	30 -40 arası	98	34,51	1,54	1,29	118	0,19	76	30,14	4,82	0,05	88	0,96
	41 ve üstü	22	34,05	1,43				14	30,07	5,72			
Yetkinlik	30 -40 arası	98	24,31	0,90	0,36	118	0,71	76	22,00	3,31	-0,53	88	0,59
	41 ve üstü	22	24,23	1,02				14	22,50	2,56			
Duygusal	30 -40 arası	98	20,45	1,01	-0,22	118	0,82	76	17,62	3,22	-1,53	88	0,12
	41 ve üstü	22	20,50	0,80				14	19,00	2,19			
AYDA	30 -40 arası	98	149,10	4,69	0,41	118	0,68	76	126,25	14,39	-1,18	88	0,23
	41 ve üstü	22	148,64	5,11				14	133,14	12,90			

*p < 0,05

Tablo 12’de alt ve üst SED’deki annelerin AYDA ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanlarının, annelerin yaşlarına göre t- testi sonuçları görülmektedir. Buna göre; üst SED’deki 30-40 yaş grubu annelerle , 41 ve üstü yaş grubu annelerin yaşları ile AYDA toplam puanı ve AYDA’nın “iletişim”, “birlik”, “yönetim”, “yetkinlik” ve “duygusal” altboyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$).

Alt SED’deki annelerin yaşlarına göre, annelerin AYDA toplam puanı ve “birlik”, “yönetim”, “yetkinlik” ve “duygusal” altboyut puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Alt SED de 30-40 ile 41 ve üstü yaş grubundaki anneler, AYDA’nın sadece “iletişim” altboyutu puanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). 41 ve üstü yaş grubundaki annelerin “iletişim” alt boyutu puanının ($X = 35.21$), 30-40 yaş grubundaki annelerin “iletişim” alt boyutu puanına ($X = 32.05$) göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde anne-babalar çocuklarından hem maddi hem de manevi destek beklemektedirler. Bundan dolayı anneler, yaşları ilerledikçe çocuklarına daha çok ihtiyaç duymaya başlamaktadırlar. Ayrıca annelerin zamanla annelik tecrübelerinin artması çocuklarıyla daha fazla ilgilenmelerini sağlar. Annelerin hem çocuklarından beklentileri hem de annelik tecrübesinin artması çocuklarıyla daha fazla şey paylaşmasına olanak tanır. Böylece ailede ilk yıllarda yapılan hataları da telafi etmeye ve ailedeki ilişkileri daha sıcak tutmaya çalışırlar. Bu nedenlerden dolayı alt sosyo-ekonomik düzeydeki 41 ve üstü yaş grubu annelerin “iletişim” boyutunun puanının, 30-40 yaş grubundaki annelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Aydoğan ve Bekir (1996;22-31), 4-6 yaş grubu çocuğu olan 180 anne üzerinde yaptıkları çalışmada da, annenin yaşının, annenin çocuğuna gösterdiği tutum üzerinde etkili olduğunu, yaş ilerledikçe demokratik davranma ve eşitliğin arttığını belirtmektedirler. Bu çalışma araştırmanın “iletişim” alt boyut bulgusunu destekler niteliktedir.

Tablo 13: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t Testi Sonuçları

PARQ ve Alt Boyutları	YAŞ	N	X	SS	Sd	t	p
PARQ	30-40	174	207,31	19,34	208	-1,07	0,285
	41 ve üstü	36	211,06	17,87			
Sıcaklık ve Sevgi	30-40	174	75,39	6,22	208	-0,41	0,683
	41 ve üstü	36	75,86	6,25			
Saldırganlık ve Kin	30-40	174	57,98	6,71	208	-1,63	0,103
	41 ve üstü	36	59,97	6,24			
İlgisizlik ve İhmal	30-40	174	45,21	3,72	208	-0,3	0,761
	41 ve üstü	36	45,42	3,97			
Ayrıştırılma mış Reddetme	30-40	174	28,73	4,17	208	-1,46	0,144
	41 ve üstü	36	29,81	3,08			

$p < 0,05$

Tablo - 13' te örneklemdaki annelerin PARQ toplam ve alt boyut puanlarının annelerin yaşlarına göre t testi sonuçları görülmektedir. Buna göre; 30-40 ve 41 üstü yaş grubundaki anneler, PARQ toplam puanına ve alt boyut puanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Tablo 14: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin PARQ Ölçeği Toplam Puanı ve Alt Boyut Puanlarının Yaşa Göre t-Testi Sonuçları

PARQ Toplam ve Alt Boyutları	YAŞ	ÜST SED						ALT SED					
		N	X	SS	Sd	t	p	N	X	SS	Sd	t	p
Sıcaklık ve Sevgi	30 -40 arası	98	79,20	1,46	118	-0,48	0,630	76	70,47	6,56	88	0,06	0,950
	41 ve üstü	22	79,36	1,09				14	70,36	7,06			
Saldırganlık ve Kin	30 -40 arası	98	62,28	2,26	118	-2,09	0,030*	76	52,45	6,48	88	-1,17	0,240
	41 ve üstü	22	63,32	1,13				14	54,71	7,36			
İlgisizlik ve İhmal	30 -40 arası	98	47,39	1,17	118	-1,31	0,190	76	42,39	3,98	88	0,52	0,600
	41 ve üstü	22	47,73	0,63				14	41,79	4,30			
Ayrıştırılmamış Reddetme	30 -40 arası	98	31,52	1,04	118	-0,49	0,620	76	25,13	3,93	88	-1,61	0,110
	41 ve üstü	22	31,64	0,73				14	26,93	3,17			
PARQ	30 -40 arası	98	220,39	5,11	118	-1,45	0,140	76	180,45	17,82	88	-0,64	0,520
	41 ve üstü	22	222,05	3,15				14	193,79	17,83			

*p < 0.05

Sosyo-ekonomik düzeye göre annelerin yaşları ile PARQ toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişkinin t- testi sonuçları Tablo 14’te verilmiştir.

Üst SED de, 30-40 ile 41 ve üstü yaş grubundaki anneler, PARQ’nun sadece “saldırganlık ve kin” boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). 41 ve üstü yaş grubundaki annelerin “saldırganlık ve kin”boyutu puanının ($X = 63.32$), 30-40 yaş grubundaki annelerin ”saldırganlık ve kin”boyutu puanından ($X = 62.28$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Üst SED deki annelerin yaşları ile PARQ’nun toplam puanı, “sıcaklık ve sevgi” boyutu, “ilgisizlik ve ihmal” boyutu ve “ayrıştırılmamış reddetme” boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0.05$).

Alt SED deki annelerin yaşlarına göre, PARQ’nun toplam puanı, “sıcaklık ve sevgi”, “saldırganlık ve kin”, “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” boyutları puanları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır ($p > 0.05$). Alt SED de annelerin yaşlarına göre herhangi bir farklılığın çıkmaması, annelerin bulundukları şartları kabul ettikleri ve öyle yaşamaya alışmış olduklarından kaynaklanabilir. Bundan dolayı anneler, yaşadıkları olumsuz durumları daha kaderci bir tutumla kabullenmiş oldukları söylenebilir.

Annelerin Eğitim Durumlarına Göre Aile Yapılarını ve Anne-Çocuk İlişkilerini Değerlendirmelerine İlişkin Bulgular

Tablo 15: Annelerin AYDA Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

AYDA ve Alt Boyutlar	Eğitim Durumu	N	X	SS	Sd	F	p
AYDA	İlkokul	43	128,56	12,7	4	37,638	0,000**
	Ortaokul	36	131,17	15,68			
	Lise	32	139,056	14,66			
	Yüksekokul	46	146,70	5,15			
	Üniversite	53	151,049	3,24			
	Toplam	210	140,44	14,05			
İletişim	İlkokul	43	32,00	6,23	4	420,748	0,000**
	Ortaokul	36	33,67	5,28			
	Lise	32	37,69	6,48			
	Yüksekokul	46	40,76	2,28			
	Üniversite	53	42,47	1,96			
	Toplam	210	37,71	6,17			
Birlik	İlkokul	43	26,14	4,12	4	6,092	0,000**
	Ortaokul	36	26,50	4,08			
	Lise	32	27,81	2,31			
	Yüksekokul	46	27,89	1,51			
	Üniversite	53	28,62	1,02			
	Toplam	210	27,47	2,94			
Yönetim	İlkokul	43	30,19	4,75	4	16,146	0,000**
	Ortaokul	36	30,5	5,32			
	Lise	32	32,22	3,82			
	Yüksekokul	46	33,83	1,72			
	Üniversite	53	35,09	1,04			
	Toplam	210	32,59	4,03			
Yetkinlik	İlkokul	43	22,21	3,21	4	10,081	0,000**
	Ortaokul	36	22,22	3,34			
	Lise	32	23,06	2,26			
	Yüksekokul	46	24,04	1,01			
	Üniversite	53	24,58	0,72			
	Toplam	210	23,34	2,46			
Duygusal	İlkokul	43	18,02	2,25	4	12,328	0,000**
	Ortaokul	36	18,28	2,6			
	Lise	32	18,78	4,19			
	Yüksekokul	46	20,17	1,08			
	Üniversite	53	20,72	0,69			
	Toplam	210	19,33	2,52			

** p < 0,001

Araştırmaya katılan annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarının eğitim durumuna göre varyans analizi sonuçları Tablo 15'te görülmektedir.

Araştırmaya katılan annelerin eğitim durumlarına göre, AYDA toplam ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucu ortaya çıkmıştır ($p < 0.01$). Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, ailedeki bireylerin birbirleriyle olan iletişiminin, aile bireylerinin birbirlerine bağlılıklarının, beraberliklerinin, ailede sevginin, huzurun ve anlayışın arttığı görülmektedir. Ayrıca, aile içindeki rollerin, normların ve disiplin kurallarının dengeli olması, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmesi de annelerin eğitim düzeyi ile doğru orantılı olmasından bu sonuç kaynaklanabilir. Üniversite mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanları ($X=151.49$); ilkökul mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarından ($X=128.56$), ortaokul mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarından ($X=131.17$), lise mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarından ($X=139.56$), yüksekokul mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarından ($X=146.70$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

Greenberger ve Q'Neil (1992;431-448), 238 anne ve 116 babanın, 3-4 ve 5-6 yaşındaki çocuklarını algılama biçimleri üzerine bir araştırma yapmıştır. Çalışma sonucunda; annenin çalışıyor ya da çalışmıyor olması, çocuğunun davranışlarını pozitif algılamakta fark göstermediği, ancak annenin eğitim düzeyinin, çocuğunun davranışlarını algılamakta önemli bir etken olduğu, annenin eğitim seviyesi yükseldikçe, çocuğunun davranışlarını daha pozitif algıladığı belirtilmiştir. Bu çalışmada da annelerin eğitim durumunun etkili olduğu sonucu, araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Tablo 16: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin AYDA Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

AYDA ve Alt Boyutları	ÜST SED							ALT SED						
	EĞİTİM DURUMU	N	X	SS	Sd	F	P	EĞİTİM DURUMU	N	X	SS	Sd	F	P
İletişim	Lise	21	41,19	1,54	2	9,26	0,00**	İlkokul	43	32	6,23	2	1,17	0,31
	Yüksek okul	46	40,76	2,28				Ortaokul	36	33,67	5,28			
	Üniversite	53	42,47	1,96				Lise	11	31	7,1			
Birlik	Lise	21	28,1	1,48	2	4,01	0,02*	İlkokul	43	26,14	4,12	2	0,35	0,7
	Yüksek okul	46	27,89	1,51				Ortaokul	36	26,5	4,08			
	Üniversite	53	28,62	1,02				Lise	11	27,27	3,41			
Yönetim	Lise	21	34,05	1,5	2	10,8	0,00**	İlkokul	43	30,19	4,75	2	0,59	0,55
	Yüksek okul	46	33,83	1,72				Ortaokul	36	30,5	5,32			
	Üniversite	53	35,09	1,04				Lise	11	28,73	4,5			
Yetkinlik	Lise	21	24,1	1	2	5,18	0,00**	İlkokul	43	22,21	3,21	2	0,59	0,55
	Yüksek okul	46	24,04	1,01				Ortaokul	36	22,22	3,34			
	Üniversite	53	24,58	0,72				Lise	11	21,09	2,7			
Duygusal	Lise	21	20,43	1,16	2	4,07	0,01*	İlkokul	43	18,02	2,25	2	3,35	0,03*
	Yüksek okul	46	20,17	1,08				Ortaokul	36	18,28	2,6			
	Üniversite	53	20,72	0,69				Lise	11	15,64	5,92			
AYDA	Lise	21	147,86	4,2	2	16,8	0,00**	İlkokul	43	128,56	12,7	2	1,2	0,3
	Yüksek okul	46	146,7	5,15				Ortaokul	36	131,17	15,58			
	Üniversite	53	151,49	3,24				Lise	11	123,73	14,53			

** p < 0,01

* p < 0,05

Tablo 16’da sosyo-ekonomik düzeye göre annelerin eğitim durumları ile AYDA toplam ve alt boyut puanları arasındaki varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Üst SED deki lise, yüksekokul ve üniversite mezunu anneler, AYDA toplam puanı, “iletişim” boyutu puanı, “birlik” boyutu puanı, “yönetim” boyutu puanı, “yetkinlik” boyutu puanı ve “duygusal” boyutu puanına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0.01$; $p < 0.05$). AYDA toplam puanı, “iletişim” boyutu puanı, “yönetim” boyutu puanıyla ilgili farklılık, üniversite mezunu annelerle lise mezunu anneler ve üniversite mezunu annelerle yüksekokul mezunu annelerde saptanmıştır. “Birlik”, “yetkinlik” ve “duygusal” boyutlarının puanlarındaki farklılık sadece üniversite mezunu annelerle yüksekokul mezunu annelerde ortaya çıkmıştır. Üniversite mezunu annelerin, aile içi iletişimde, ailede alınan kararlara katılımda, ailedeki bireylerin birbirleriyle birlikte ortak planlar yapmada, bireylerin birbirlerine destek sağlamalarında, aileye hakim olmada ve ailenin duygusal gelişiminde daha başarılı oldukları söylenebilir. Lise mezunu ve yüksekokul mezunu anneler arasında anlamlı farklılığın çıkmaması yüksekokul süresinin fazla olmamasından kaynaklanabilir. Üniversite eğitiminin uzun sürmesi, bireylerin farklı açılardan kendilerini geliştirmelerinde, kararlarını daha sağlıklı almalarında ve sosyal statülerini yüksek tutmalarında yarar sağladığı düşünülmektedir.

Alt SED deki ilkokul, ortaokul ve lise mezunu anneler, AYDA’nın “duygusal” boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). Bu anlamlı farklılık lise mezunu annelerle ilkokul mezunu annelerde ve lise mezunu annelerle ortaokul mezunu anneler arasında saptanmıştır. Annelerin eğitim durumlarına göre AYDA toplam puanı ve “iletişim”, “birlik”, “yönetim”, ve “yetkinlik alt boyut puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p < 0.05$). SED in aile içindeki etkileri düşünüldüğünde, annenin eğitilmiş olması SED in etkilerini olumlu ölçüde değiştirdiği, annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe annelerin aile içindeki duygusal ilişkilerde daha başarılı oldukları söylenebilir.

Zeytinoğlu (1990;561-573),sağlık,sosyal hizmet,hukuk ve eğitim alanlarında çalışan insanların, Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili bir çalışma yapmıştır.Çalışmanın örneklemini meslekleri itibariyle çocuk istismarı ve ihmali olaylarıyla en sık karşılaştığı düşünülen 120 kişi oluşturmuştur.Bu 120 kişiden 23’ü çocuk hekimi, 30’u hakim ya da savcı, 20’si psikolog, 20’si sosyal çalışmacı ve 27’si öğretmendir. Veriler araştırmacı tarafından hazırlanan anket yoluyla toplanmıştır.Çalışma sonucunda;ilk sırayı çocuklara yapılan duygusal istismar ve ihmalin aldığı bulunmuştur.Çocuk istismarı ve ihmalinin nedenleri incelendiğinde ise ilk neden olarak ailedeki eğitim eksikliği, ikinci neden olarak da ekonomik yetersizlikler olduğu ortaya çıkmıştır.

Şendoğlu (2000), 5-6 yaş grubu 150 çocuk üzerinde, çocukların anne babalarını, anne babalarında kendi tutumlarını algılamaları arasındaki ilişkiyi incelediği araştırma sonucunda; baskı/disiplin boyutuyla annelerin eğitimleri arasında önemli bir ilişkinin olduğunu, annelerin eğitim düzeyi düştükçe daha fazla baskı-disiplin boyutunu benimsediklerini belirtmektedir.

İnceoğlu ve arkadaşları (1991), yurtdışından kesin dönüş yapan ailelerin aile yapıları ile Türkiye’de yaşayan ailelerin aile yapılarını karşılaştırmışlardır. Araştırmada, ailenin eğitim düzeyinin aile yaşamında ve çocuk yetiştirme tutumunda en etkili faktör olduğu belirtilmiştir. Türkiye’de yaşamış yüksek eğitilmiş anne-babalar, yurt dışından gelen ve Türkiye’de yaşayan az eğitilmiş anne-babalara göre daha demokratiktirler. Ayrıca yüksek eğitilmiş ailelerde, diğer ailelere göre, daha az annelik boyutunu benimsemiş ana-babaların olduğu ortaya çıkmıştır.Bu araştırmalar,çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Tablo 17: Annelerin PARQ Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ ve Alt Boyutları	Eğitim Durumu	N	X	SS	Sd	F	p
PARQ	İlkokul	43	186,30	20,16	4	62,489	0,000**
	Ortaokul	36	195,36	14,34			
	Lise	32	212,84	15,68			
	Yüksekokul	46	221,24	3,79			
	Üniversite	53	219,58	5,96			
	Toplam	210	207,95	19,11			
Sıcaklık ve Sevgi	İlkokul	43	68,56	7,49	4	46,162	0,000**
	Ortaokul	36	72,39	5,11			
	Lise	32	76,72	5,05			
	Yüksekokul	46	79,48	0,98			
	Üniversite	53	78,94	1,67			
	Toplam	210	75,47	6,21			
Saldırganlık ve Kin	İlkokul	43	51,74	7,9	4	44,938	0,000**
	Ortaokul	36	53,64	5,37			
	Lise	32	60,13	5,1			
	Yüksekokul	46	62,54	2,04			
	Üniversite	53	62,09	2,44			
	Toplam	210	58,32	6,66			
İlgisizlik ve İhmal	İlkokul	43	41,26	4,4	4	37,948	0,000**
	Ortaokul	36	43,56	3,38			
	Lise	32	45,94	3,34			
	Yüksekokul	46	47,59	0,75			
	Üniversite	53	47,17	1,44			
	Toplam	210	45,24	3,75			
Ayrıştırılmamış reddetme	İlkokul	43	24,74	4,17	4	58,867	0,000**
	Ortaokul	36	25,78	3,8			
	Lise	32	30,06	2,72			
	Yüksekokul	46	31,63	0,83			
	Üniversite	53	31,38	1,21			
	Toplam	210	28,91	4,02			

** $p < 0,001$

Tablo 17'de örneklemdaki annelerin PARQ ölçeği toplam ve alt boyut puanlarının annelerin eğitim durumuna göre varyans analizi görülmektedir. Buna göre; annelerin eğitim durumlarıyla PARQ toplam ve alt boyut puanları anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,001$).

Araştırmaya katılan annelerin PARQ toplam ve alt boyut puanlarının eğitim durumuna göre varyans analizi sonuçları Tablo 17’de verilmiştir.

Araştırmaya katılan annelerin eğitim durumları ile PARQ toplam ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < 0.01$).

Annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, daha olumlu anne-çocuk ilişkisinin olduğu söylenebilir.

Eğitim düzeyi yüksek olan anneler, kendilerini her konuda geliştirmek istemekte, bu sebeple farklı görüş açıları geliştirerek, sosyal yapıdaki statülerini daha üst seviyede oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kendilerini geliştirirken aile içi ilişkilerini de sağlıklı bir düzene oturtmayı düşünmektedirler. Anne, ailenin duygusal etkileşimini sağlayan en önemli bireydir. Ailedeki ilişkiler, ailenin yapısını olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Anne ailedeki bu ilişkileri kendi yeteneğini kullanarak daha dengeli hale getirmektedir. Annelerin yeteneklerini ortaya çıkarmada eğitimin önemli bir etken olduğu söylenebilir. Arı ve arkadaşlarının(1994;23-38), 2642 anne üzerinde yapılan çalışmada, Anne Baba Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; annelerin eğitim düzeyi yükseldikçe, çocuklarını yetiştirme tutumlarının da o oranda değişme gösterdiği bulunmuştur. Eğitim düzeyi düşük olan annelerin, çocuklarını daha otoriter bir biçimde yetiştirme eğiliminde olduğu, yüksek eğitilmiş annelerin ise, kendi yetiştirilme tutumlarına bakmaksızın, çağdaş bir tutum uyguladıkları sonucu ortaya çıkarılmıştır. Annenin eğitim durumuyla ilgili yapılan bu araştırma, bu çalışmadaki bulguları destekler niteliktedir.

Tablo 18: Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Annelerin PARQ Ölçeği Toplam ve Alt Boyut Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Varyans Analizi Sonuçları

PARQ ve Alt Boyutları	ÜST SED							ALT SED						
	EĞİTİM DURUMU	N	X	SS	Sd	F	p	EĞİTİM DURUMU	N	X	SS	Sd	F	p
Sıcaklık ve Sevgi	Lise	21	79,43	1,36				İlkokul	43	68,56	7,49			
	Yüksek okul	46	79,48	0,98	2	2,08	0,13	Ortaokul	36	72,39	5,11	2	3,68	0,02*
	Üniversite	53	78,94	1,67				Lise	11	71,55	5,52			
Saldırganlık ve Kin	Lise	21	63,22	1,14				İlkokul	43	51,74	7,9			
	Yüksek okul	46	62,54	2,04	2	2,24	0,11	Ortaokul	36	53,64	5,37	2	1,07	0,34
	Üniversite	53	62,09	2,44				Lise	11	54,18	4,33			
İlgisizlik ve İhmal	Lise	21	40,86	0,36				İlkokul	43	41,26	4,4			
	Yüksek okul	46	47,59	0,75	2	3,68	0,02*	Ortaokul	36	43,56	3,38	2	3,39	0,03*
	Üniversite	53	47,17	1,44				Lise	11	42,27	3,44			
Ayrıştırılma mış reddetme	Lise	21	31,76	0,54				İlkokul	43	24,74	4,17			
	Yüksek okul	46	31,63	0,83	2	1,45	0,23	Ortaokul	36	25,78	3,8	2	1,55	0,21
	Üniversite	53	31,38	1,21				Lise	11	26,82	2,18			
PARQ Toplam	Lise	21	222,29	2,85				İlkokul	43	186,3	20,2			
	Yüksek okul	46	221,24	3,79	2	2,9	0,05	Ortaokul	36	195,36	14,3	2	2,97	0,05
	Üniversite	53	219,58	5,96				Lise	11	194,32	14,2			

* p < 0,05

Tablo 18’de sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak annelerin eğitim durumları ile PARQ toplam ve alt boyut puanları arasındaki varyans analizi sonuçları görülmektedir.

Üst SED de lise, yüksekokul ve üniversite mezunu anneler sadece PARQ’nun “ilgisizlik ve ihmal” boyutu arasında anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). Lise mezunu annelerin “ilgisizlik ve ihmal” boyutu puanının ($X = 47.86$), üniversite mezunu annelerin “ilgisizlik ve ihmal” boyutu puanından ($X = 47.17$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Lise mezunu annelerin, üniversite mezunu annelere göre çocuklarıyla çok fazla ilgilenmediği, çocuklarını daha fazla ihmal ettiği söylenebilir. Bu durum lise mezunu annelerin, bulundukları şartlara göre edindikleri tecrübeleri kendi yaşantılarına uydurma becerisinde, üniversite mezunu annelere göre daha yetersiz olabileceğinden kaynaklanabilir. Ayrıca lise mezunu annelerin kendilerini anlama ve yorumlama sürecinde çevreye uyum sağlama adına ailesini ihmal edebileceği düşünülebilir. Üst SED deki annelerin eğitim durumlarına göre PARQ’nun toplam puanı ve “sıcaklık ve sevgi”, “saldırganlık ve kin” ve “ayrıştırılmamış reddetme” boyutları puanları anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Alt SED de ilkökul, ortaokul ve lise mezunu anneler, PARQ’nun “sıcaklık ve sevgi” boyutu ile “ilgisizlik ve ihmal” boyutu arasında anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). “Sıcaklık ve sevgi” boyutunda ortaokul mezunu annelerin puanı ($X = 72.39$), ilkökul mezunu annelerin puanından ($X = 68.56$) ve lise mezunu annelerin puanından ($X = 71.55$) daha yüksek olduğu görülmektedir.

“İlgisizlik ve ihmal” boyutunda, ortaokul mezunu annelerin puanı ($X = 43.56$) lise mezunu annelerin puanından ($X = 42.27$) ve ilkökul mezunu annelerin puanından ($X = 41.26$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu annelerin hem “sıcaklık ve sevgi” boyutu puanının, hem de “ilgisizlik ve ihmal” boyutu puanının ilkökul ve lise mezunu annelerden yüksek çıkmasının nedeni; ortaokul mezunu annelerin ilkökul mezunu annelere göre daha eğitilmiş olup, bu eğitimlerini çocuklarına karşı duygularını gösterme de daha başarılı olduğu düşünülebilir. Lise mezunu annelerin ise eğitim düzeylerinin ortaokul

mezunu annelere göre daha üstte olmasına rağmen çocuklarıyla olan ilişkilerinde sadece bilgiye bağlı kalıp,duyguları gözardı edebileceği söylenebilir.Bunun nedeni de özellikle alt SED de lise mezunu annelerin sadece bilgilerine inanarak çocukların yetiştirme çabası içine girip çocuklarının sevgi ihtiyaçlarını görememesine neden olabilir.Ortaokul mezunu annelerin çocuklarına karşı bir taraftan aşırı sevgi gösterirken diğer taraftan da bu sevginin çocukta şımarıklığa sebep olabileceğini düşünerek sevgiyi kısıtlamak istemiş olabilirler bu da,sevginin gösterilmesinde tutarsızlığa neden olabilir.Bu nedenle ortaokul mezunu annelerin hem “sıcaklık ve sevgi” boyutu puanının, hem de “ilgisizlik ve ihmal” boyutu puanının ilkokul ve lise mezunu annelerden yüksek çıkmasının nedeni olabilir.

Yılmaz (2001;1-20), 534 ilköğretim, lise ve üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada da, annenin eğitim düzeyi ile çocuğuyla ilgilenme arasında doğru bir orantının olduğunu belirtmektedir.

Laible ve Thompson (2000;1424-1440), anne-çocuk ilişkisi üzerine deneysel bir çalışma yapmışlardır.Çalışma kapsamına dört yaşında çocuğu olan 44 çocuk ve anneleri alınmıştır.Çalışma iki aşamadan oluşmuştur. Birinci aşamada, annelerden çocukların davranışlarını ölçen bir testi uygulamaları istenmiştir. İkinci aşamada ise anneler ve çocukları laboratuvar ortamında oluşturulan oyun odasında 45 dk ile 1 saat 15 dakika izlenmiştir. Gözlem iki hafta sürmüştür. Çalışma sonucunda; anneleriyle yakın ilişkiye giren çocukların, ahlaki ve duygusal gelişim açısından daha hızlı bir ilerleme gösterdikleri bulunmuştur.

9.SONUÇ

Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin aile yapılarını ortaya koymak ve annelerin çocuklarıyla olan ilişkisini belirlemek bu araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın örneklemini, üst SED den 120 aile (anne-baba-çocuk), alt SED den 90 aile (anne-baba-çocuk) olmak üzere 210 ailedir. 210 aileye Aile Yapısını Değerlendirme Aracı (AYDA) ve Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği-Anne Formu (PARQ) uygulanmıştır. Araştırma bulgularında şu sonuçlar elde edilmiştir:

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile ailenin yapısı arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p<0.01$). Ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin aile yapısını etkilediği bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 9’da annelerin sosyo-ekonomik düzeyi ile anne-çocuk ilişkisi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p<0.01$). Üst SED deki annelerin PARQ toplam puanı , “sıcaklık ve sevgi” , “saldırganlık ve kin”, “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” alt boyutu puanları , alt SED deki annelerin PARQ toplam puanından , “sıcaklık ve sevgi” , “saldırganlık ve kin” , “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” alt boyut puanlarından daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 10’da annelerin aile yapısına göre uyumsuz, kısmen uyumlu ve uyumlu anne grupları oluşturulmuştur. Uyumsuz, kısmen uyumlu ve uyumlu anne grupları ile PARQ toplam puanı ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($p > 0.05$). Annelerin PARQ toplam puanı ve alt boyut puanları ile annelerin sosyo-ekonomik düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0.01$). Üst SED deki annelerin PARQ toplam puanı , “sıcaklık ve sevgi” , “saldırganlık ve kin” , “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” alt boyut puanları, alt SED deki annelerin PARQ toplam puanından, “sıcaklık ve sevgi” , “saldırganlık ve kin” , “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” alt boyut puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyo- ekonomik düzey dikkate alınmadan annelerin AYDA toplam

ve alt boyut puanları ile annelerin yaşları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p > 0.05$) Tablo 11.

Sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak annenin yaşı ile AYDA toplam ve alt boyut puanları arasındaki ilişki Tablo 12’de görülmektedir. Üst SED deki annelerin yaşları ile AYDA toplam puanı ve AYDA’nın “iletişim”, “birlik”, “yönetim”, “yetkinlik” ve “duygusal” boyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Alt SED de 30-40 ile 41 ve üstü yaş grubundaki anneler, AYDA’nın sadece “iletişim” boyutu puanlarına göre anlamlı bir farklılık göstermektedirler ($p < 0.05$). Alt sosyo-ekonomik düzeydeki 41 ve üstü yaş grubundaki annelerin “iletişim” alt boyutu puanı, 30-40 yaş grubundaki annelerin “iletişim” alt boyutu puanından daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 13’te sosyo- ekonomik düzey dikkate alınmadan, sadece annelerin yaşlarına göre; annelerin, anne-çocuk ilişkileri anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > 0.05$).

Tablo 14’te sosyo-ekonomik düzey dikkate alınarak annelerin yaşları ile PARQ toplam ve alt boyut puanlarına göre; üst SED de, 30-40 ile 41 ve üstü yaş grubundaki anneler, PARQ’nun sadece “saldırganlık ve kin” boyutunda anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0.05$). 41 ve üstü yaş grubundaki annelerin “saldırganlık ve kin” boyutu puanının, 30-40 yaş grubundaki annelerin “saldırganlık ve kin” boyutu puanından daha yüksektir. Üst SED deki annelerin yaşları ile PARQ’nun toplam puanı, “sıcaklık ve sevgi” boyutu, “ilgisizlik ve ihmal” boyutu ve “ayrıştırılmamış reddetme” boyutu puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$). Alt SED deki annelerin yaşlarına göre, PARQ’nun toplam puanı, “sıcaklık ve sevgi”, “saldırganlık ve kin”, “ilgisizlik ve ihmal” ve “ayrıştırılmamış reddetme” boyutları puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Sosyo- ekonomik düzey dikkate alınmadan, sadece annelerin eğitim durumlarına göre, AYDA toplam ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir ($p < 0.01$). Üniversite mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanları, ilkökul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve

yüksekokul mezunu annelerin AYDA toplam ve alt boyut puanlarından daha yüksek tir(Tablo 15).

Tablo 16’da sosyo- ekonomik düzey dikkate alındığında üst SED deki lise, yüksekokul ve üniversite mezunu anneler, AYDA toplam puanı, “iletişim” , “birlik”, “yönetim” , “yetkinlik” ve “duygusal” alt boyut puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p < 0.01$; $p < 0.05$). Alt SED deki ilkokul, ortaokul ve lise mezunu anneler, AYDA’nın “duygusal” boyutunda anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p < 0.05$).

Tablo 17’de sosyo- ekonomik düzey dikkate alınmadan, sadece annelerin eğitim durumlarına göre PARQ toplam ve alt boyut puanları arasında anlamlı bir farklılığın olduğu bulunmuştur ($p < 0.01$).

Tablo 18’de sosyo- ekonomik düzey dikkate alındığında annelerin eğitim durumlarına göre, üst SED deki lise, yüksek okul ve üniversite mezunu anneler PARQ’nun “ilgisizlik ve ihmal” boyutunda anlamlı bir farklılık göstermiştir ($p < 0.05$). Alt SED deki ilkokul, ortaokul ve lise mezunu anneler PARQ’nun “sıcaklık ve sevgi” ve “ilgisizlik ve ihmal” boyutlarında anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır ($p < 0.05$).

10.ÖNERİLER

İyi bir birey yetiştirmek için, anne-babanın üstüne düşen görevler kadar ailenin içinde bulunduğu toplumun da üstüne düşen görevler vardır. Aile, toplumun en küçük birimi olduğuna göre, ailenin bireye karşı sorumluluğu, toplumunda aileye karşı sorumluluğunu getirir.

Sosyo-ekonomik düzey toplumun kalkınması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan toplumların kalkınma oranları da o doğrultuda yükselme gösterir.Kalkınmış bir toplum, içinde bulundurduğu ailelerin de daha nitelikli olmasını sağlar.Bunun içindir ki önce toplum refahının sağlanması gerekir.Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin yükseltilebilmesi için ailelere iş ortamları sağlanmalı, ailenin tüm fertlerinin eğitimleri için fırsatlar yaratılmalı, dengeli bir toplum politikası oluşturulmalıdır.

Ailelerin ihtiyaç duyduğu merkezlerin oluşturulması, aileler için önemli bir aşama gerçekleştirebilir. Aile danışma merkezleri,çok amaçlı merkezler,daha çok çocuğa hizmet edebilmek için mümkün olduğu kadar az ücretli ya da ücretsiz çocuk eğitim merkezleri, ailelerin sosyal gereksinimleri için az ücretli ya da ücretsiz spor,dinlenme v.b merkezler oluşturulabilir.

Ayrıca halk eğitim merkezleri aracılığıyla ana-baba okulları kurularak anne ve babaların aile ve çocuk eğitimi konularında kendilerini geliştirmelerine fırsatlar tanınabilir.

Toplum, aileye karşı olan sorumluluğunu bünyesindeki kurumlarla da sağlayabilir.Bu kurumlardan biri kitle iletişim kurumlarıdır.Günümüzde kitle iletişim araçları, hemen hemen her evde yerini almıştır.Bu gelişmişlik düzeyi aile eğitimi için büyük fırsatlar sağlar.Bu fırsatların değerlendirilmesi için;her gün televizyonda, radyoda, gazetelerde aileler için yayınlar yapılabilir. Hatta daha geniş bir perspektifle, televizyonda ve radyoda “aile” kanalı, ailenin ihtiyacı olan her alanı yazan günlük ya da haftalık gazete hazırlanabilir. Kurumlar aracılığıyla verilecek seminerler duyurulabilir.

Kitle iletişim kurumlarından başka, eğitim kurumlarında (liseler, fakülteler) kısa süreli de olsa “Aile İlişkileri” dersi zorunlu olarak eğitim programına alınabilir. Böylece eğitim kurumları aracılığıyla gençlere sağlıklı ailenin nasıl olması gerektiğiyle ilgili ipuçları verilerek, onların ilerde kuracakları aile için temel oluşturmaları sağlanılabilir.

Eğitim, sağlık, iletişim, ulaşım, güvenlik kurumlarında görev yapan personele, anne-baba-çocuk ilişkileri, insan gelişimi ve çocuk eğitimi konularında hizmet içi eğitimi verilerek, bu bilgilerin diğer insanlara taşınması sağlanılabilir.

Belediyeler tarafından, aile ve çocukla ilgili seminerler düzenlenebilir. Seminere katılamayan ailelerin bulunduğu bölgelerde, uzman bir ekip eşliğinde bu seminerler tekrarlanılabilir. Belediyeler, kendi sınırları içinde özellikle alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin bulunduğu bölgelerde, seminerlere, panellere uygun büyüklükte rehberlik merkezleri kurarak, o bölgedeki ailelerin ihtiyaçlarının kısa zamanda giderilmesi sağlanılabilir.

Kuşkusuz eğitim öncelikle ailede başlar. Çünkü çocuk, doğumdan itibaren önce ailesiyle, sonra da içinde bulunduğu çevreyle etkileşim içine girer. Çocuk, yetiştiği ailenin tüm karakteristik özelliklerini benimser. Ailedeki tutum ve davranışlar, aile üyelerinin birbirleriyle olan ilişkilerini doğrudan doğruya etkiler. Bir çocuk sahibi olmak, her anne-babanın isteğidir. Ancak anne-babalar çocuk sahibi olmadan önce, kendilerini iyi tanımalı, eşler arasındaki uyumun, çocukları etkileyeceğini bilmelidirler. Eşler, kendi duygu ve düşüncelerini birbirlerine daha rahat söylerse, çocuklarıyla olan ilişkilerinde de aynı rahatlığı hissedebilirler. Anne-babaların, çocukları daha iyi tanıyabilmesi için, çocukların gelişim özelliklerini ve nelere ihtiyaçları olduğu konularında kendilerini geliştirip, anne-baba olmaya hazır bulunuşluk düzeyine ulaşabilirler. Bunun için çocuk gelişimi ve eğitimiyle ilgili yayınlar incelenebilir, okullarda, fakültelerde, hastanelerde verilen seminerlere ve halk eğitim merkezlerindeki kurslara katılabilir.

Ailedeki tutum ve davranışlar, aile yapısının uyum düzeyini etkiler. Bu nedenle anne-babalar, sevgiye, hoşgörüye, ilgiye, güvene, desteğe dayalı demokratik bir tutum geliştirebilirler. Aile içi ilişkilerde, aile üyeleri birbirleriyle

açık bir iletişime girerek, birbirlerinin ne hissettiklerini, ne düşündüklerini ve neler yapmak istediklerini öğrenebilirler. Ailede çıkan problemleri, aile üyeleri kendi aralarında çözemiyorsa, pedegoga, psikoloğa, rehberlik merkezlerine danışılabilir.

Aileyle ilgili her geçen gün yeni bilgiler öğrenilmektedir. Bunun içindir ki aile, araştırmaların temel konularındandır. Aile yapıları ve anne-çocuk ilişkisiyle ilgili yapılan bu çalışma, değişik yönlerden de ele alınabilir.

Bu çalışma, Ankara dışındaki bölgelerde, daha geniş bir örnekleme uygulanabilir. Böylece genel bir yapı ortaya çıkartılabilir. Aile yapıları ve baba-çocuk ilişkisinin incelenebileceği gibi, aile büyüklerinin aile ilişkilerine etkisi de araştırılabilir. Ayrıca ailenin bulunduğu yerleşim yerinde, komşuluk ilişkileri ve aile üzerindeki etkileri de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- AİLE ARAŞTIRMA KURUMU; **Ailede Çocuk Eğitimi**, Ankara, 1995.
- ALTINKÖPRÜ, Tuncel; **Aile ve Çocuk**, Hayat Yayınları, İstanbul; 1999.
- ARI, Meziyet; BAYHAN, Pınar ve ARTAN, İsmihan.; **Farklı Ana Baba Tutumlarının 4-11 Yaş Grubu Çocuklarında Görülen Problem Durumlarına Etkisinin Araştırılması**, 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 1994, ss. 23-38.
- ATALAY, Beşir ; **Türk Aile Yapısı Araştırması**, Devlet Planlama Teşkilatı, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, Ankara, 1992.
- AYDOĞAN, Yasemin ve BEKİR, Hatice; **Annenin Kişisel Özelliklerinin Çocuğa Karşı Tutumlarına Etkisi**, 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1996, ss. 22-31.
- BİLGİN, Vedat; **Mesleklere Göre Aile Araştırması-İşçi Ailesi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1998.
- BLACK, Betty and LOGAN, Arliss; **Links between Communication Patterns in Mother-Child, Father-Child, and Child-Peer Interactions and Children's Social Status**, Child Development, 1996, (65), pages: 255-271.
- BLUESTEIN, Jane; **Ana Babaların Yapması ve Yapmaması Gerekenler**, HYB Yayıncılık, Ankara, 2000.
- BRODY, Gene; STONEMAN, Zolinda and GAUGER, Kenneth; **Parent-Child Relationships, Family Problem- Solving Behavior, and Sibling Relationships Quality: The Moderating Role of Sibling Temperaments**, Child Development, (June 1996), pages: 1289-1300.
- BULUT, Işıl ; **Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum**, PEGEM Yayıncılık, Ankara, 2002.

CİRHİNLİOĞLU, Fatma; **Çocuk Ruh Sağlığı ve Gelişimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

CLEVELAND, Harrington ; **Behavior-Problems among Children from Different Family Structures the Influence of Genetic Self-Selection**, Child Development, (May- June 2000), pages: 733-751.

CÜCELOĞLU, Doğan; **İletişim Donanımları**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2002.

ÇAĞDAŞ, Aysel; **Anne-Baba-Çocuk İletişimi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2002.

ÇULPAN, Oya; **Geçiş Dönemindeki Aileler: Ankara'da Kapıcı Aileleri Üzerinde Bir İnceleme**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

DELİKAN , Mustafa ; **Ekonomik Hesaplamalarda Bir Birim Olarak Aile**, T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1998.

DEMİRİZ, Serap; **9-12 Yaş Çocuklarının Benlik Kavramı ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997.

DİNKMEYER, Don ve McKAY, Garry; **Biz Bir Aileyiz**, Çev. Gül ÖNET, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.

DÖKMEN, Üstün; **İletişim Çatışmaları ve Empati**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2002.

EISENBERG, Nancy; ZHOU, Qing; LOSOYA, Sandra; FABES, Richard; **The Relations of Parenting, Effortful Controol and Ego Control to Childrens Emotional Expressivity**, Child Development, (May- June 2003), pages: 875-895.

EKŞİ, Aysel; **Çocuk-Genç ve Anne Babalar**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990.

ELKIN, Frederick; **Çocuk ve Toplum, Çocuğun Toplumsallaşması**, Çev. Nazife GÜNGÖR, Gündoğan Yayınları, İstanbul, 1995.

ERCAN, Eyyüp Sabri; VARAN, Azmi ve AYDIN, Cahide; **İntihar Girişiminde Bulunan Ergenlerde Sosyo-Demografik, Psikiyatrik ve Ailesel Özelliklerin Araştırılması**, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi , 7(2) 2000, ss. 22-32.

ERDENTUĞ, Aygen; **Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

- FİŞEK, Güler ve SCHERLER, Hanna; **Toplumsal Değişim ve Eşler: Cinsiyet Senaryolarının Sınırlarını Genişletme Amaçlı Bir Terapi Yaklaşımı**, Türk Psikoloji Dergisi, 11(36) 1996, ss.1-11

+ FLORSHEIM, Paul and TOLAN, Patrick; **Family Relationships, Parenting Practices, the Availability of Male Family Members, and the Behavior of Inner-City Boys in Single-Mother and Two Parent Families**, Child Development, (October 1998), pages: 1437-1447.

GABAY, Rina; **Annelerin Sosyal Destek, Çocuk Yetiştirme Stresi ve Çocukla İlgili Sorunlarla Başa çıkma Biçimlerinin İncelenmesi**, Psikoloji Semineri, Ege Üniversitesi, İzmir, 1992, ss. 115-127.

GANDER, Mary ve GARDİNER, Harry; **Çocuk ve Ergen Gelişimi**, Çev. Bekir ONUR, İmge Kitapevi, İstanbul, 2001.

GİNOTT, Haim; **Çocuğunuzla Sağlıklı İletişim**, Çev. Koray DURAK, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul, 1999.

+ GORDON, Thomas; **E.A.E. Aile İletişim Dili**, Çev. Emel AKSOY, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

- GÖKÇE, Birsen; **Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme**, Aile Yazıları, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

- GREENBERGER, Ellen and Q'NEIL, Robin; **Maternal Employment and Perceptions of Young Children : Bronfenbrenner et al. Revisited**, Child Development, (October 1992), pages: 431-448.

GÜLERCE, Aydan; **Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri**, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1996.

GÜNEYSU, Sibel ve BİLİR, Şule; **Üniversite Gençlerinin Kendi Kabul Düzeyine Algılanan Ana Baba Tutumlarının Etkisi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

GÜNGÖR, Abide; **Anne-Baba-Çocuk İletişimi**, Gazi Üniversitesi / Anasınıfı Öğretmen El Kitabı, YA-PA Yayınları, İstanbul, 2001.

GÜNGÖRMÜŞ, Oya; **Okulöncesi Dönemde Baba Çocuk İlişkisinin Çocuğun Gelişimine Etkisi**, 6. YA-PA Semineri, İstanbul, 1989, ss.118-121.

GÜNGÖRMÜŞ, Oya; **Baba-Çocuk İlişkisi**, Ana-Baba Okulu, Remzi Kitapevi, İstanbul,2001.

GÜVENÇ, Bozkurt; **Aile ve Eğitim, Demografik Açıdan Türk Ailesi ve Eğitim**, Türk Eğitim Derneği 8. Eğitim Toplantısı, Editör: Sabri KOÇ, Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1994.

HOFF, Erika; **The Specificity of Environmental Influence:Socioeconomic Status Affect Early Vocabulary Development Via Maternal Speech**, Child Development, (September-October 2003), pages: 1368-1378.

İNCEOĞLU, Derya; ERKMAN, Fatoş ve AYTAAR, Güler; **Yurt Dışından Kesin Dönüş Yapan Ana Babaların Aile Yaşamı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Açısından Türkiye'deki Ana Babalarla Karşılaştırılması**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

KAĞITÇIBAŞI, Çiğdem; **Kültürel Psikoloji**, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2000.

KANDİYOTİ, Deniz; **Aile Yapısında Değişme ve Süreklilik,Türkiye'de Ailenin Değişimi**, Editör: Türköz ERDER, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1984.

KARS, Özcan; **Çocuk İstismarı ve İhmalinin Nedenleri ve Okul Başarısına Etkisi**, Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1994.

KOCHANSKA, Grazyna; **Mutually Responsive Orientation between Mothers and Their Young Children: Implications for Early Socialization**, Child Development, (February 1997), pages: 94-112.

LAİBLE, Deborah and THOMPSON, Ross; **Mother- Child Discourse, Attachment Security, Shared Positive Affect, and Early Conscience Development**, Child Development, (September-October 2000), pages: 1424-1440.

LASSBO, Göran; **Socialization in Two-and One Parent Families**,O.M.E.P., 1994.

MANGIR, Mine; ARAL, Neriman; HAKTANIR, Gelengül; BARAN, Gülen; BAŞAR, Figen ve KÖKSAL, Aysel; **Fiziksel Yönden İstismar Edilen ve Edilmeyen Çocukların Ana Baba Tutumlarının Algılayış Şekillerinin İncelenmesi**, 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara,1994, ss. 81-89.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem; **Evlilik ve Aile Terapisi**, PDREM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZGÜVEN, İbrahim Ethem; **Ailede İletişim ve Yaşam**, PDREM Yayınları, Ankara, 2001.

PANTLEY, Elizabeth; **Çocuğunuzla İşbirliği Yapabilme**, Çev. Hande GÜREL, HYB Yayıncılık, Ankara, 1997.

RYDER, Verdane; **Parents and Their Children Family Life Education Consultant**, Houston / Texas, 1995.

SALK, Lee; **Çocuğın Duygusal Sorunları**, Çev. Erzem ONUR, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998.

SAVRAN, Canan; **Ana Babaların Kişilik Özellikleri ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler**, 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 1994, ss. 171-179.

SAVRAN, Canan, KUŞİN İclal; **Ana Babalar ile Onların Ana Babaları Arasındaki Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Tutum İlişkileri**, 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 1994, ss. 181-196.

SELÇUK, Ziya; **Eğitim Psikolojisi**, Pe Gem Yayınevi, Ankara, 1997.

SUCUOĞLU, Bülbin; **Anne Babalara Öğretme Becerilerinin Kazandırılması** Türk Psikoloji Dergisi, 9 (31) 1994, ss. 36-43.

SÜMER, Nebi ve GÜNGÖR, Derya; **Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerindeki Etkisi**, Türk Psikoloji Dergisi, 14(44) 1999, ss. 35-58.

STEINBERG, Laurence., LAMBORN, Susie., DORNBUSCH, Sanford., DARLING, Nancy; **Impact of Parenting Practices on Adolescent Achievement, and Authoritative Parenting, School Involvement, and Encouragement to Succeed**, Child Development, (63) 1992, pages: 1266-1281.

ŞENDOĞDU, Mine Canan; **Anaokuluna Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocukların Anne Babalarını Algılamaları ile Anne Babaların Kendi Tutumlarını Algılamaları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2000.

MERTER, Feridun; **1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişiklikler**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1990.

MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İSTATİSTİK ŞUBESİ; Milli Eğitimle İlgili İstatistiki Bilgiler, Ankara, 2001.

MİZE, Jacquelyn and PETTIT, Gregory; **Mothers Social Coaching, Mother-Child Relationships Styl, and Children's Peer Competence : Is the Medium the Message?**, Child Development, (April 1997), pages: 1424-1440.

MOSS, Ellen; ROUSSEAU, Denise; PARENT, Sophie and SAINTONGE, Julie; **Correlates of Attachment at School Age: Maternal Reported Strees, Mother-Child Interaction, and Behavior Problems**, Child Development, (October 1999), pages: 1390-1405.

MYERS, Robert; **Hayatta Kalan On İki**, AÇEV Yayınları, İstanbul, 1996.

NAVARO, Leyla; **Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri**, 6. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 1989, ss. 52-61.

NAZLI, Serap; **Aile Fonksiyonlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997.

NİRUN, Nihat; **Sistemetik Sosyoloji Yönünden Aile Kültür**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1994.

OKTAY, Ayla; **Yaşamın Sihirli Yılları:Okulöncesi Dönem**,Epsilon Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖĞRETİR, Dilek; **Alt ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 6 Taş Çocuklarının Sosyal Oyun Davranışlarıyla Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Gazi Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1999.

ÖNER, Necla; **Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler**, Bir Başvuru Kaynağı, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 1996.

ÖNÜR, Nimet; **Sembolik Etkileşimci Bir Perspektifle Aile İçi İletişim Etkilerinin Çözümlemesi**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991.

ÖZBEN, Şüheda; **Algılanan Ana Baba Tutumları ile Çocuk Suçluluğu Arasındaki İlişki**, 2. Ulusal Eğitim Sempozyumu Bildirileri, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 1996, ss. 61-69.

TEZEL ŞAHİN, Fatma; **Destekleyici Eğitim Programlarının 5-6 Yaş Grubunda Çocuğu Olan Babalar Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1998.

TÜRKBAY Tümer ve SÖHMEN, Teoman; **Ayrılık Kaygısı Bozukluğunda Bireysel ve Ailesel Etmenler**, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi ,8 (2) 2001,ss.77-83.

VANNOY, Steven; **Çocuklarımıza Verebileceğimiz En Büyük On Armağan**, Çev. İnci USER, BZD Yayıncılık, İstanbul, 1997.

WALDEN, Tedra A.; **Social Responsivity:Judging Signals of Young Children With and Without Developmental Delays** , Child Development, (1996), pages: 2074-2085.

WIPFLER, Patty; **Listening: A Tool for Caring Parents** ,www. early childhood. com.,2000.

YASA, İbrahim; **Evlilik ve Geniş Aile Kurumlarının Yazgısı**,Aile Yazıları, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, 1991

YAVUZER, Haluk; **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993.

YAVUZER, Haluk; **Çocuk ve Suç**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1998.

YAVUZER, Haluk; **Yaygın Ana Baba Tutumları**, Ana Baba Okulu, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001.

YEŞİLYAPRAK, Binnur; **Anne Baba Tutumlarının Kişilik Gelişimi Üzerindeki Etkisine İlişkin Bir Araştırma**, 6.YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul,1989, ss. 105-116.

YILMAZ, Ayşen; **Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar**, Türk Psikoloji Yazıları, 1999, ss. 99-118.

YILMAZ, Ayşen; **Eşler Arasındaki Uyum, Anne Baba Tutumu ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkilerin Gelişimsel Olarak İncelenmesi**,Türk Psikoloji Dergisi, 16 (47) 2001, ss. 1-20.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Çocuk Ruh Sağlığı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları ,Ankara,1980.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Çocuk Ruh Sağlığı**,Özgür Yayınları,İstanbul,1996.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür Yayınları, İstanbul, 2000.

ZİGLAR, Zig; Olumsuz Bir Dünyada Olumlu Çocuklar Yetiştirmek, Çev. Özlem SÜER, Beyaz Yayınları, İstanbul, 1998.

ZEYTİNOĞLU, Sezen; Sağlık, Sosyal Hizmet, Hukuk ve Eğitim Alanlarında Çalışan İnsanların Türkiye’de Çocuk İstismarı ve İhmali Sorunu ile İlgili Görüşleri, 5. Ulusal Psikoloji Kongresi, Ege Üniversitesi, İzmir, 1990, ss.561-573.

